

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SVERIGE 10.-
NORGE 10.-
DANMARK 12.-
INKL. MOMS

MAJ 4/5 · 86

Ett praktfullt minnesmynt över Gustav II Adolf, slaget 1633 – sannolikt i Stockholm – och utdelat som present vid högtidliga tillfällen som begravningen påföljande år. Värdet är 2 riksdaler. Kungl. Myntkabinettet. Foto Nils Lagergren, Ata.

Rex Upsalie-mynten och folkungaupproren	112
Olof Skötkonung eller Anund Jacob?	117
Viktor Emanuel som numismatiker	120
En aktiv förening	121
Myntkabinettskamarherren	122
Årsberättelsen för 1985	132

TILL AUKTION 33

25–26 oktober 1986

tar vi nu emot bättre mynt, sedlar, medaljer och ordnar.
Sista inlämningsdag är 1 augusti.
OBS! Butiken håller semesterstängt under tiden 14–25 juli.

B. AHLSTRÖMS MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28–30
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
tel. 08/14 02 20, 10 10 10

Nästa nummer

av tidningen (nr 6) utkommer omkring 1 september. På grund av semesterarna emottas material till detta – artiklar, notiser, föreningsnytt, annonser och vad det nu kan vara – snarast och helst före 1 juli.

Årsmedalj

Svensk Numismatiska Föreningens har utgivit en årsmedalj över T G Appelgren. Se mera härom s 133!

Årsmöte 1986

Svenska Numismatiska Föreningens medlemmar kallas till ordinarie årsmötesförhandlingar lördagen den 24 maj 1986 kl 14.30 på Vetlanda Stadshotell, Vetlanda. Se även s 111.

Bokerbjudande

SNF's medlemmar erbjuds möjlighet att under maj månad få beställa "Vad kostade det?" och "Dina Pengar", som är häfte nr 17 i STF's "Känn Ditt Land"-serie.

Bägge skrifterna är författade av Lars O Lagerqvist och Ernst Natthorst-Böös, två författare som många gånger glatt sina läsare med trevliga publikationer. Böckerna har tidigare varit recenserade i vår tidning. (1985 s 40 och s 156)

Priser:

Vad kostade det?: 65:– + porto (cirkapris 90:–)

Dina pengar: 40:– + porto (cirkapris 58:–)

Beställning göres till SNF's kansli *under maj månad*.

Leverans beräknas kunna ske före midsommar.

Glöm ej Stockholmia 86!

KMK och SNF deltar i denna frimärksutställning i Älvsjö 28 augusti – 7 september. Vår gemensamma utställning kommer bl a att visa de mynt, medaljer, sedlar som finns återgivna på frimärken. För närmare information om tider m m se annonser i dagspressen.

Subskriptionsinbjudan

Professor Dr. Hanns Jäger-Sunstanau är Österrikes främste heraldiker. Med anledning av hans 75-årsdag i år kommer en festskrift med ett urval av hans ofta svårtillgängliga uppsatser under fyra årtionden att utgivas av Böhlau Verlag, Postfach 200, Dr. Karl Lueger-Ring 12, A-1014 Wien 1, vartill beställning bör sändas snarast. Subskriptionspriset är ÖS 388:– (för upptagning i tabula gratulatoria enbart ÖS 200.–).

L. P-n

17:e internationella heraldikkongressen

äger rum på Fundação Calouste Gulbenkian i Lissabon den 7–13 september 1986. Program kan erhållas från Nascimento Congressos (17º Congresso Internacional de Ciencias Genealógica e Heráldica), Rue das Flores, 71, P-1200 Lisboa, Portugal.

L. P-n

ORGAN FÖR
SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(tisdag-fredag kl 10.00-13.00)
Svensk Numismatisk Tidskrift:
Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

SNT utkommer den 1
i månaderna februari-maj och
september-december
Prenumeration: helår 75:-

ANSVARIG UTGIVARE
Nils-Uno Fornander

REDAKTION
Hans Franzén
Madeleine Greijer
(program, föreningar,
aktuella auktioner)

Torbjörn Sundquist (annonsering)
Manuskriptgranskning
Lars O. Lagerqvist
Redaktionssekreterare:
Margareta Klasén
(adress och telefon se ovan!)

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98 (kl 10-13)

Annonspriser exkl moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 200:-
2:a omslagssidan	1 450:-
omslagets 4:e sida	1 800:-
1/1 sida (151×214 mm)	1 200:-
2/3 sida (99×214 mm)	850:-
1/2 sida (151×105 mm)	650:-
1/3 sida (47×214 mm)	450:-
1/4 sida (72×105 mm)	350:-
1/6 sida (47×105 mm)	250:-
1/12 sida (47×50 mm)	150:-

Sista materialdag:
Den 1:a i månaden
före utgivning
Heloriginalt alt
manus och gärna skiss.
Sändes till SNT,
adress enl. ovan.

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

Tryck: Ordfront, Stockholm 1986
ISSN 0283-071X

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vårprogrammet 1986

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhammsgatan 50 A (riksantikvarieämbetets lokaler).

Maj 13 Frank Olrog kåserar.
24-25 Årsmöte i Vetlanda.

SNFs årsmöte 1986

Årsmötet kommer på begäran av Vetlanda Numismatiska Förening, som 1986 firar sitt 10-årsjubileum, att hållas i Vetlanda. Det preliminära programmet ser ut så här:

lördagen den 24 maj
12.00-13.00 Samling och incheckning på Vetlanda Stadshotell
13.00 Lunch. Vid lunchen kort presentation av Vetlanda
14.30 SNFs årsmöte
15.30 Kaffe
16.00 Föredrag av Lars O Lagerqvist "Ädelfors - ett förlustföretag på 1700-talet".
20.00 Jubileumsfest
söndagen den 25 maj:
09.15 Avfärd till Ädelfors guldgruva
09.40 Visning av gruvmuseum
11.00 Avfärd mot Lindshammars glasbruk. Besök i glasbruk och museum.
13.00 Lunch i glashyttan.
15.00 Kaffe i forngården.
Årsmötet avslutas.
08.08 24/5 Tåg från Stockholm C, ankomst till Nässjö 12.00. Vi hämtas i Nässjö för transport till Vetlanda.
Priser: Vetlanda Stadshotell: Enkelrum à 185:-; dubbelrum à 290:-. Jubileumsmiddagen - förrätt, varmrätt, vin, kaffe, dans 160:-.
Anmälan: Du som ännu ej anmält Dig kontakta SNFs kansli snarast. Ange i anmälan om Du önskar rum samt färdstätt.
För enbart deltagande i själva årsmötetsförhandlingar fordras ej anmälan.

Höstprogrammet 1986

Obs! Stockholmia -86 pågår 28 augusti - 7 september, Stockholmsmäs-san, i Älvsjö utanför Stockholm. Även SNF deltar. Jfr s xx.

Övriga sammanträden kl 18.30 på Sandhammsgatan 50 A, Stockholm:

Sept 17 Om kongressen i London föregående vecka. Deltagare berättar. Dessutom - tag med egna föremål du vet något om eller vill fråga om!
Okt 2 Medaljkonsten i Danmark och Norge före skilsmässan 1814. R. Jessen berättar.
28 Program meddelas senare.
Nov 18 Program meddelas senare.
Dec 10 Den sedvanliga julfesten med tävling, lotteri m m.

SNF:s kansli

har postadress Östermalmsgatan
81, 2 tr ö g. 114 50 Stockholm.
Telefontid tisdag-fredag 10-13,
tel 08/67 55 98, besökstid 10.30-
12.30. Sommarstängt från mid-

sommar to m sista augusti. Brev
besvaras i mån av tid.

Meddelanden

från SNF fortsätter på s 110!

Rex Upsalie-mynten och folkungaupproren 1247 och 1251

Av Rolf Sjöberg

"Skyndande till Sverige fann vi detta rike i såväl världslig som i andlig måtto i den största och olyckligaste förvirring. Ett svårt krig brann där mellan konungen och några av rikets stora, och förövades därunder mord och rov och brand mångenstädes."

Så målande beskrev den påvliga legaten kardinal Vilhelm av Sabina tillståndet i Sverige år 1247. Folkungarna hade rest upprorsfanan mot kung Erik Eriksson och hans mäktige svåger Birger. Resningen slutade med nederlag för upprorsmännen vid Sparrsätra, och dess konsekvenser beskrivs i Sigtunaannalerna, där det heter under 1247: "detta år förlorade Upplands allmoge vid Sparrsäter segern och sin frihet, och man pålade dem spannskatt, skeppsvist och flera bördor." Upprorsmännens ledare, Holmger Knutsson, halshöggs senare. År 1251 utbröt så ett nytt uppror mot den rådande regimen, åter resulterande i nederlag för folkungarna, nu vid Herrevadsbro. Men låt oss inte gå händelserna i förväg, vi återkommer till dessa senare.

Vilka var då dessa folkungar? Genast skall sägas att de inte var identiska med Birger jarls ätt, de var i stället hans fiender. De kan från början anses vara en ätt och sedan en partibeteckning för en grupp stormän, som genom släkt eller gårdar var knutna till Mälardalskapen, främst Uppland. Flera av partiets ledare var ättlingar i rakt nedstigande led till Erik den helige, såsom Knut länge, konung 1229–1234, och hans söner Holmger och Filip. Även Knut länges jarl Ulf fasi var medlem av folkungarna.

Folkungarna var en av de politiska huvudmakterna i Sverige under 1200-talets första hälft. Deras program var klart konservativt: för ett valkungarrike, mot ett arvskungarrike, för nationalkyrkan, mot påvekyrkan. Kort sagt: de bekämpade den starka kungamakten och universalkyrkan. När

politiken inte passade dem ingrep de vid flera tillfällen: 1210 vid Gestilren, 1229 vid Olustra, 1247 vid Sparrsätra, 1251 vid Herrevadsbro, 1278–80 i Västergötland, då folkungarna dukar under och deras ledare halshuggs (Lönnroth 1944).

Enligt Erik Lönnroth finns ingen anledning att betvivla att en folkungaregim rått under Johan Sverkersson (1216–1222). Den minderårige Erik Erikssons tronbestigning år 1222 torde inte ha inneburit någon radikal brytning med den föregående tiden. När påvekyrkans män i förmyndarregeringen får övertaget i slutet av decenniet utbryter folkungarnas uppror år 1229, som störtar kung Erik Eriksson och uppsätter folkungen och helgonättlingen Knut länge på tronen. Efter Knuts död år 1234 bestiger Erik Eriksson åter tronen, nu som vuxen. Varför han kunde vinna försteget framför Knut länges söner är fullständigt höljt i dunkel. Ingenting tyder enligt Lönnroth på att Eriks återkomst skulle ha möjliggjorts av att han lyckades kuva sina gamla fiender. Som hans jarl satt fortfarande folkungaledaren Ulf fasi, som av samtiden omnivnats som rikets mäktigaste man. Erik har med största sannolikhet fått finna sig i folkungarnas villkor (Lönnroth 1944 sid. 56).

Vid slutet av 1240-talet har emellertid situationen förändrats. Folkungen Ulf fasi får tråda tillbaka för den kraftfulle, reformlystne och påvevänlige Birger jarl. Det börjar stå klart för alla att den troligen klene konung Erik Eriksson kommer att gå bort utan arvingar. Likaså uppenbart har det förmodligen varit att hans svåger Birger jarl skulle komma att kräva kronan för någon av sina söner, som var kungaättlingar enbart på modernet. Birger söker påvekyrkans stöd för att utveckla det starka kungadömet, allt således en utveckling, som går folkungarna fullständigt emot.

Fig 1.

Fig. 1: Brakteat sannolikt slagen för de upproriska folkungarna år 1229 eller tiden strax detsförinnan. Myntet har en förvirrad, degenererad omskrift. I mittrundeln en fana, till höger därom bokstäverna VI, till vänster CA (jämte ett stjärnliknande tecken), uppenbarligen en av utrymmesskäl framtvingad förkortning av VICARIVS = Ställföreträdaren. LL IV A:8a. Skala 1:1. Liksom följande mynt ur Kungl. Myntkabinettets samlingar och foto N. Lagergren ATA, såvida ej annat anges.

1247 utbryter därför det uppror, som Vilhelm av Sabina så väl beskriver i denna framställnings inledning. Som upprorets ledare står främst den tidigare usurpatorn Knut länges söner, Holmger och Filip.

Folkungarna sluter nu upp kring sin gamla samlande, politiska symbol, Erik den helige. Anledningen till detta är inte enbart att se i upprorsledarnas härstamning från helgonkonungen i rakt nedstigande led. I detta avseende stod nämligen den regerande konungen Erik Eriksson inte Knut länge och hans söner efter. Det finns en annan och väsentligare orsak: Erik Lönnroth har i en uppsats år 1959, där han analyserar den kortare, i British Museum förvarade versionen av Erikslegenden – Lönnroth anser här denna version vara den äldre – kunnat konstatera, att Erik den helige i denna legend har gestalten av ett kungaideal, som nära ansluter till det konservativa politiska program, vilket de oppositionella uppländska stormännen företrädde.

Den längre legenden – den i Registrum Upsaliense av år 1344 bevarade versionen, men med äldre förlagor – beskriver helgonkonungen som en kunglig idealgestalt och ett folkets föredöme. Han var vald av folket och gynnade den gamla nationella kyrkan.

Han var rättfärdig, stiftade rättvisa lagar och avstod från skatter. Se, här hade man just vad man sökte: en samlande symbol och tillika en helgonkonung, vars ättlingar var upprorsmännens ledare.

Det är i detta sammanhang, som mynten utgör källmaterial av största intresse. Redan från upprorsåret 1229 eller tiden strax dessförinnan finns ett mynt, som sannolikt har präglats för de upproriska folkungarna och där Erik den helige indirekt åsyftas (LL IV A:8a, fig. 1. Se Sjöberg 1986). Upprorsledaren Knut länge betraktar sig här – som det synes – som helgonkonungens ställföreträdare – Vicarius – allt enligt mönster från Norge och Olav den helige. Från upprorsåren 1247 och 1251 härstammar ytterligare tre mycket märkliga mynt, präglade enligt uppsvensk mynträkning, alla med den gåtfulla och ålderdomligt klingande inskriften REX VPSALIE, Uppsalakonungen eller Konungen i (av) Uppsala.

Det första myntet, med retrograd inskrift och ett kors i mittrundeln, påträffades så sent som 1951 vid arkeologiska utgrävningar i Västerhus kapell på Frösön i Jämtland (fig. 2). Sedan dess har ytterligare två typer påträffats. Den ena, med inskriften retrograd, har en krona i mittrundeln (fig. 3), den andra, med inskriften rättvänd, har ett A (fig. 4). Det var N. L. Rasmussen (1952), som genom epigrafiska jämförelser kunde placera mynten till tiden

1240–1250. Eftersom mynten saknar kunganamn föreslog han att de präglats för de oppositionella folkungarna under något av upprorsåren 1247 eller 1251, då rebellerna ej erkänt den rådande regimen utan betraktat tronen som vakant.

Bengt Thordeman föreslår i två uppsatser (1960 och 1965) att titeln REX VPSALIE åsyftar Erik den helige. Han anser – liksom Lönnroth – att mynten kan tyda på att de mot Birger jarl upproriska folkungarna betraktade Erik den helige som landets evige konung, då de ej erkände Valdemar, Birger jarls son. Rex Upsalie-mynten kan, skriver Lönnroth, vara ett vittnesbörd om en kyrklig och provinspolitisk regentsymbol: en abstrakt *perpetuus rex*, här som i de flesta andra sammanhang efterliknande Olav den helige, mönster för uppländskt valkungadöme och bärare av dess myndighet när tronen ansågs stå vakant (Lönnroth 1959 sid. 278).

Det synes således sannolikt att Erikskulten tidigt utnyttjats i politiskt syfte och att det är folkungarna, bland vilka också hans ättlingar återfinnes, som befrämjat denna kult.

Om vi nu – i likhet med Thordeman och Lönnroth – uppfattar Rex Upsalie-mynten som utgångna från denna krets av upprorsmän och inskriften som åsyftande Erik den helige, är det dags att vända sig till myntens övriga symboler; mittrundelsmotiven. Vilka upplysningar kan dessa lämna oss? Och varför föreligger tre oli-

ka sådana men med samma omskrift? Svaret på den sista frågan är rimligen något av följande: De emitterande upprorsmännen kan ha myntat på *olika platser* eller under *olika tidsperioder*, således båda upprorsåren 1247 och 1251. Det kan också vara fråga om *olika myntherrar*, men med en gemensam politisk uppfattning. Men mer om detta senare.

Låt oss först se på myntet med ett A i mittrundeln. Det är mycket svårt att tänka sig att detta A kan utgöra något annat än initialen för staden (Östra) Aros. Skall man då tolka detta som att Aros är myntets präglingsort? Staden hade ju sedan gammalt ett mynthus (fig. 5). Om myntet emitterats för en legitim härskare hade frågan varit lättare att besvara. En sådan regim måste ju ha intresse av att kunna kontrollera sin myntning på något sätt, tex genom att utskriva myntets präglingsort. Detta förfarande är inte helt ovanligt vid denna tid och det finns exempel på mynt, där städer som Aros (fig. 6), Sigtuna (fig. 7), Nyköping (fig. 8) och Lödöse (fig. 9) nämnes. Men i just detta fall rör det sig om en myntning för en upprorsregim, varför en sådan åtgärd förefaller i och för sig möjlig, men mindre angelägen. Eftersom myntet emitterats av den politiska krets, som vid 1200-talets mitt med iver befrämjar Erikskulten, måste man emellertid även ha stadens speciella karaktär i minnet. Aros var ju vid sidan av Uppsala Erikskultens viktigaste plats; här ljöt helgonkonungen martyrdö-

Fig 2.

Fig 3.

Fig 4.

Fig. 2: Brakteat sannolikt slagen något av upprorsåren 1247 eller 1251. Retrograd omskrift REX VPSALIE. I mittrundeln ett kors. LL VIII:1. Skala 2:1. Fig 3: Ett andra exemplar men i mittrundeln en krona. LL VIII:2. Skala 2:1. Ur Västerås läroverks myntsamling, foto N. Lagergren. Fig. 4: Ett tredje exemplar men omskriften REX VPSALIE rättvänd och i mittrundeln ett A. LL VIII:3. Skala 2:1.

Fig 5.

Fig 6.

Fig 7.

Fig 8.

Fig 9.

Fig. 5: Brakteat slagen i (Östra) Aros ca 1190–1210? Kors inom punktring, i dess vinklar bokstäverna AROS. LL I B:4. Präglingunderlag till detta mynt har för några år sedan påträffats vid utgrävningar i Nyköping. Hur man skall tolka detta fynd är oklart. Skala 1:1. Fig. 6: Brakteat slagen för Knut länge (1229–1234) med omskriften ARVSAR = (Östra) Aros. LL IV A:1. Skala 1:1. Fig. 7: Brakteat möjligen slagen för Knut länge med omskriften SIG(VN). LL V. Skala 1:1. Fig. 8: Brakteat möjligen slagen för Knut länge med omskriften NVCOPIE. I mittrundeln ett k. LL IV B. Skala 1:1. Fig. 9: Brakteat slagen för Knut Eriksson (1167–1196). Krönt kungahuvud omgivet av bokstäverna LE-DVS = Lödöse. LL XI A:2. Skala 1:1. Foto ATA.

den och hit skulle ett par decennier senare hans kvarlevor flyttas och den nya domkyrkan byggas, tillägnad honom (och S:t Laurentius). Standardlegenden i Registrum Upsaliense beskriver utförligt martyriet, då Erik faller i strid efter gudstjänst i trinitatiskyrkan på det berg, som kallas Herrens. En källa rann upp, där han ljöt döden, och kom säkert tidigt att bli föremål för vallfart och kulthandlingar.

I denna stad, mitt i upprorets Uppland, fanns sedan tidigare ett mynthus. Det är svårt att tänka sig ett bättre alternativ än att Aros är myntets präglingsort, något som får ett visst stöd också av fyndomständigheterna; myntet påträffades vid Flasta mur i Skoklosters omedelbara närhet och således ej långt från det nuvarande Uppsala.

Sedan vidare till myntet med en krona i mittrundeln. Denna tyder på en kunglig utmyntning: myntherren var en konung eller betraktade sig som ställföreträdare för konungen, skriver Thordeman (1965 sid. 85 ff) och konstaterar vidare, som tidigare sagts, att det i detta sammanhang inte är fråga om den regerande konungen, Erik Eriksson, utan om Erik den helige, vilken de upproriska folkungarna betraktade som landets evige konung. Är då den avbildade kronan att uppfatta som en rent symbolisk krona, eller är den avsedd att efterlikna en mycket speciell förlaga i sinnevärlden: Erik den heliges gravkrona?

I helgonkonungens relikskrin förvaras sedan gammalt en

kungakrona av förgylld koppar med ingraverade ornament och smyckad av "stenar" av glas. Den befinner sig i fragmentariskt skick: kronbladen är avbrutna (fig. 10). I sin studie *Erik den heliges kungakrona* har Thordeman år 1954 noggrant analyserat denna krona och dragit slutsatsen att denna, efter övervägande av alla möjligheter, utgör konung Eriks gravkrona. Han fortsätter: "Såsom konsthantverksprodukt är den föga märklig, ja ganska tavelig, och i sitt nuvarande ruinerade skick erbjuder den ingen imponerande syn. Och likväl är den en av våra främsta nationella klenoder. Den är det därför att den under århundradena av hela vårt folk betraktats som en dyrbar relik, jämte helgonkonungens ben väl den dyrbaraste som landet ägde. Därom vittnar, skenbart motsäggelsefullt, just dess förstörda tillstånd. Sannolikt har den blivit sönderbruten av hjälpsökande pilgrimer, som i pietetslös iver att medföra en undergörande relik stulit med sig bitar av kronan. Även dess nötta yta – förgyllningen är till stora delar försvunnen – kan knappast förklaras på annat sätt än att den varit utsatt för ständig beröring av händer, som genom den direkta kontakten med relikten trodde sig få del av dess inneboende kraft... Så ställer än idag denna detalj för vår syn de tusende händer som i trosvisshet sträckts fram mot Erik den heliges krona av människor som hoppats på hjälp och stöd i sjukdom och bekymmer."

År 1256 har sig påven i Anagni

bekant, att stora människomasor strömmar samman till helgonets grav i Gamla Uppsala på hans festdag, något som vittnar om en etablerad kult i ärkestiftet redan vid 1200-talets mitt. Man kan därför våga betrakta det inte bara som möjligt utan även som sannolikt att bland dessa människor, som i trosvisshet blickade mot denna dyrbara relik, fanns den man, som snidade den nu omdiskuterade myntstampen åt de oppositionella uppsvenska stormännen. Hans hemort bör med stor sannolikhet ha stått att finna någonstans inom ärkestiftet. Det är ej heller orimligt att tänka sig, att han kunde ha haft denna krona för sin inre syn, då han snidade den myntstamp, vars inskrift åsyftar just helgonkonungen. Sådana sinsemellan korresponderande sinnebilder finns det exempel på i medeltidens mynt- och sigillkonst. Med tanke på gravkronans sannolikt redan vid denna tid stora symbolvärde för Upplands folk borde i just detta fall ett sådant samband vara möjligt. I detta avseende gör han oss emellertid besvikna eller har hans minne svikit honom, ty myntets krona liknar alls ej gravkronan. Kronringens form och höjd är detaljer som väsentligt skiljer sig åt på de båda föremålen. Möjligen kan en så iögonfallande detalj som kronbladens utseende ha fäst sig bättre i stampensnidadens minne och i så fall utgöra ett visst stöd för Thordemans rekonstruktionsförslag av den fragmenterade kronan med tänkta, liljeformade kronblad. Sannolikt förefaller

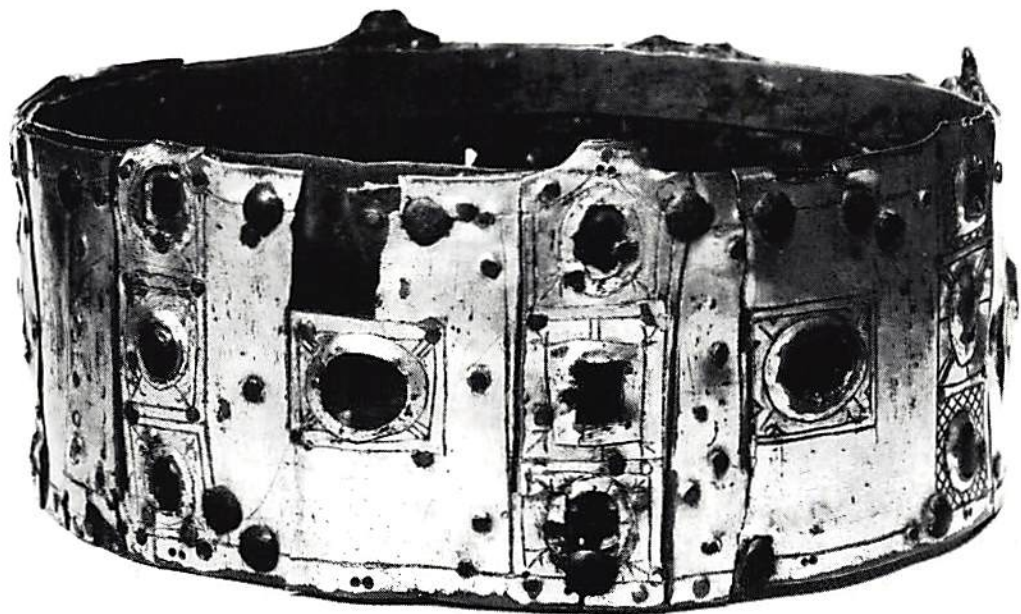

Fig. 10: Erik den heliges krona i helgonskrinet i Uppsala domkyrka. Kronan är av förgylld koppar och tyvärr fragmentarisk: kronbladen är avbrutna. Trots det förstörda skicket betraktades denna av hela vårt folk under århundraden som en dyrbar relik, jämte helgonkonungens ben väl den dyrbaraste som landet ägde. Foto N. Lagergren ATA.

det dock att stampsnidaren avbildat myntets krona som en rent symbolisk sådan, utan korresponderande samband med helgonkonungens gravkrona. Kungakronan står – här liksom i andra sammanhang – som en symbol för myntherrens *kungavärdighet*: den abstrakte, evige konungen eller hans ställföreträdare, det sistnämnda väl sannolikt i betraktande av myntet från upproret 1229 med inskriften VICA (RIVS) (fig. 1). En ställföreträdare förutsättes ju i denne abstrakte konungs kroppsliga frånvaro. I så fall kan också tanken på ett möjligt korresponderande samband med gravkronan helt avfärdas: det är ställföreträdarna, Holmger och Filip Knutsöner, som myntets krona sannolikt åsyftar som myntherre – inte helgonkonungen.

På den tredje mynttypen intar korset, den kristna kyrkans främsta symbol, en dominerande plats i mittrundeln. Helt orimligt synes det väl ej vara att ett mynt, vars inskription åsyftar denne ärkestiftets och den nationella kyrkans store son och helgonkonung, prydes med detta kyrkans

tecken. Men jämfört med det symbolspråk, som de ovan diskuterade mynten talar, verkar detta mindre sannolikt. Genom båda dessa bildsymboler, bokstaven A respektive kungakronan, lämnar oss myntherren – som det synes – uppgifter av *myntrettslig* karaktär om de emitterade mynten: var han präglad dem (i Östra Aros) eller med vilken *myndighet* han präglad dem (såsom konung eller som dennes ställföreträdare). Man äger därför rätt att förvänta sig samma förhållande även beträffande myntet med korset som bildsymbol. Om nu detta mynt utgått från den krets av upprorsmän, vars ledare betraktade sig själva som kungasämnar av yppersta slag – kanske rent av som konungar – och den evige konungens ställföreträdare, förefaller därför valet av bildsymbol egendomligt. Korset är ju, som Rasmusson framhåller, ingen bildsymbol som brukade begagnas på svenska mynt, med säkerhet slagna för konungar under tidig medeltid (1952 sid. 293). Korset är, som redan nämnts, främst en *klerikal* symbol. Därför söker sig tanken åt ett annat håll: ärke-

biskopen. (Myntet LL IB:4 fig. 5, är i detta sammanhang förbryllande. Detta *kan* vara en kunglig prägling. Myntet är inspirerat av danska mynt och korset kan här – om nu myntet verkligen är kungligt – snarare vara att se som ett tilltalande och "moderiktigt" sätt att avdela myntets bokstäver än som en ren bildsymbol med en medveten tanke bakom.)

Redan Rasmusson frågade sig om Rex Upsalie-myntet med korset som bildsymbol kunde vara en ärkebiskoplig prägling, men lämnade frågan tills vidare öppen (1952 sid. 293). Han kände då till endast detta mynt.

Thordeman snuddade vid tanken – även myntet med kronan hade då påträffats – att Rex Upsalie-mynten kunde utgöra en myntgrupp av samma slag som de äldre präglingar med både kungliga och biskopliga emblem, vilka förutsätter en mellan konung och biskop delad mynträtt (1965 sid. 85). I just detta fall, där det synes vara fråga om en upprorsmyntning, skulle en sådan tanke innebära ärkebiskopens delaktighet i resningen.

Ärkebiskop i Uppsala vid den-

na tid var Jarler, dominikanerordens beskyddare, ärkebiskop sedan 1236, då en folkungaregim styrde landet, korstågsivrare, död 1255 efter att ha begärt befrielse från sitt ämbete på grund av ålderdomssvaghet (fig. 11). Det var han, som i februari 1248 hade kallats till kardinal Vilhelm av Sabina i Skänninge som sin kyrkas främste företrädare för att efter mycken disputation och överläggning i Birger jarls och andra andliga och världsliga stormäns närvaro få drakoniska förelägganden om celibat och kanonisk kyrkoordning. Källorna har intet att säga om Jarlers och hans klerkers inställning vid detta tillfälle, inte heller om deras ställningstagande under det inbördeskrig, som nyss hade avslutats efter mycket förhandlande under kardinalens ledning, skriver Lönnroth (1959 sid. 275).

Lönnroth tror sig dock ana att ärkebiskopen vid denna tid med sina sympatier och kanske också i handling stödde den uppsvenska stormannakretsen och allmogent gentemot den svage konung Erik

Fig. 11: Ärkebiskop Jarlers (1236–1255) sigill. Ur Nordisk familjebok. 2 uppl. 1910.

Eriksson och hans reformlystne, mäktige svåger och jarl. Valdemar Birgersson kröntes i Linköping 1251 – inte i Uppsala. Samma år återvände folkungaledarna Filip, Knut langes son, Filip Larsson och Knut Magnusson till Sverige i spetsen för en värvad tysk här och inbördeskriget började på nytt. Johannes Magnus uppger i sin ärkebiskopskrönika att Jarler ingrep mot Birger efter sveket mot folkungarna vid Herrevadsbro och hotade honom med kyrkligt straff. I och för sig kan detta vara en ren konstruktion från Johannes Magnus' sida, men flera av de samtida dokumentens antydningar om motsättningar mellan Birger jarl och ärkebiskopen åren 1250–1252 gör det möjligt, att någon trovärdig källuppgift ligger bakom krönikans påstående, konstaterar Lönnroth (1959 sid. 276).

I denna fråga kan just detta mynt vara ett vittnesbörd om ärkebiskop Jarlers delaktighet i upproret. Men myntet utgör i så fall också ett stöd för den i och för sig självklara uppfattningen att ärkebiskopen i Uppsala – förutom folkungarna – var den maktfaktor, som vid 1200-talets mitt med iver befrämjade kulten av ärkestiftets eget helgon.

Slutligen något om Rex Upsalie-myntens utseende i övrigt. De tre mynten synes inbördes helt olika vad avser såväl gravyr som bokstavsstil, vilket talar för att stamparna snidats av olika gravörer. Vad detta innebär i tid och rum är inte helt lätt att bedöma.

Hypotesen om ärkebiskopens delaktighet i myntningen får möjligen ytterligare stöd av den omständigheten att det då är rimligt att tänka sig att han hade en egen stampsnidare, kanske någon guldsmed, eftersom ärkebiskopens myntning av allt att döma legat nere sedan åtskilliga år. Möjligheten att flera stampsnidare samtidigt kan ha varit verksamma vid samma mynthus verkar osannolik med tanke på mittrundlarnas helt skiljaktiga motiv. Mycket talar i stället för att myntning skett vid två – möjligen tre – olika mynthus, varav ett bör ha varit ärkebiskopens. Man får nämligen inte utesluta den möjligheten, att myntning kan ha ägt rum under båda upprorsåren 1247 och 1251.

Myntet med ett kors i mittrundeln är utsökt vackert komponerat och konstnärligt det mest högtstående av de tre mynttyperna. Det vittnar om stor yrkesskicklighet hos gravören, även om det spegelvända utförandet talar för en ovanat att gravera just myntstamper. Det sistnämnda förhållandet gäller även myntet med kronan, vars gravyr i övrigt visar gott handlag. Att två av de tre mynttyperna kommit att bli spegelvända förstärker i viss mån deras karaktär av upprorsmynt, även om spegelvända mynt ej är ovanliga under tidig medeltid.

Myntet med ett A i mittrundeln synes väga något mindre än de båda andra (0,32 resp 0,38 och 0,36 gram), en uppgift som emellertid är förenad med stora reservationer, då det ju här rör sig om enstaka mynt. Med detta förbehåll i minnet finner man dock en märklig överensstämmelse mellan detta mynt och LL IV B med inskriften NVCOPIE (fig. 8) såväl vad myntens allmänna komposition som stil och vikt beträffar. Detta behöver i sin tur inte betyda att det senare myntet är yngre än man tidigare antagit men förefaller möjligt. Det k som finns i myntets mittrundel skulle i så fall stå för något annat än Knut länge, en möjlighet som tidigare framförts av Kenneth Jonsson (1983 sid. 87).

De omdiskuterade Rex Upsalie-myntens mittrundelsmotiv kan kanske tolkas annorlunda än

Kungl Myntkabinettet

Utställningar:
Ingång Narvavägen (hörnet
Linnégatan), 2 tr.
Stockholm

Tillfällig utställning:
T o m 20/4:
Guldmynten från
regalskeppet Kronan.
Smärre utställningar
varje månad

Aktuell programinformation:
08-783 94 00

Museet:
Tisdag-söndag 11–16
Måndag stängt
Besöks tid: tisdag 13–16
ingång Narvavägen
Besöksadress (efter
överenskommelse
om tid per telefon):
Storgatan 41

Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel.: 08-783 94 00

här. Avsikten i denna framställning var emellertid att undersöka, huruvida symboliken i dessa olika motiv kan överensstämma med den uppfattningen, att mynten emitterats av de oppositionella uppsvenska stormännen. I detta avseende kan man konstatera att ingenting talar emot denna hypotes, i stället utgör ett av motiven ett stöd för Lönnroths uppfattning om ärkebiskopens delaktighet i upproren och befrämjande av Erikskulten.

Det synes sannolikt att ärkebiskop Jarler vid 1200-talets mitt anslöt sig till de värderingar och det politiska program, som de oppositionella uppsvenska stormännen företrädde. Gentemot de stora och genomgripande omvälvningar, som den nya regimen i koalition med påvekyrkan innebar, förenades de därför under en gemensam kyrklig och politisk symbol: Erik den helige.

Referenser

- Jonsson, K. 1983. Översikt över fastlandsmyntningen ca 1180–1250. *Numismatiska Meddelanden XXXIV*. Stockholm.
 LL-Lagerqvist, L.O. 1970. *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. Stockholm.
 Lönnroth, E. 1944. De äkta folkungarnas program, i: *En annan uppfattning*. Stockholm 1949.
 – 1959. Kring Erikslegenden, i: *Septentrionalia et Orientalia, Studia Bernharðo Karlgren dedicata*. (K.Vitt.Hist. o Antikv. Akademiens Handlingar 91), Stockholm.
 Rasmusson, N.L. 1952. Rex Upsalie, i: *Arkeologiska forsk-*

Olof skötkonung eller Anund Jakob?

Ett nytt exemplar av Dunstan-mynten

Av Bernd Kluge, Staatliche Museen, Berlin

Det föreliggande exemplaret (fig. 1) hör till imitationerna av Ethelred II:s Long Cross-typ (Hildebrand typ D). Det är slaget i Sigtuna av myntmästaren Dunstan. Vikt 1,14 g, 270° stämpeleställning, präglad på fyrkantig platt (square flan) och därefter delat till ungefär halv storlek. Exemplaret är stämpeidentiskt med Lagerqvist 1968, Typ I B:4 (se även Lagerqvist 1970, s 34 nr 4).

De mynt som slagits under Olof skötkonung (ca 995–1022) och i synnerhet under Anund Jakob (ca 1022–1050) hör som bekant till de allra sällsyntaste i den svenska mynthistorien. Varje nytt exemplar är därför av intresse och detta desto mera, som fyndet härstammar från en plats utanför Norden och därtill kan lära oss något ytterligare om dessa mynts relativa kronologi, varom mera nedan.

I strängare mening nytt är inte det här behandlade myntet, men däremot är det dels obeaktat, dels otillfredsställande bestämt i tidigare litteratur. Det härstammar ur det 1893 påträffade hacksilverfyndet från Thurow vid Züssow, Kreis Greifswald, i nuvarande Tyska Demokratiska Republiken. Totalt omfattade skatten 882 mynt, hela och fragment, samt

därtill 2 silverbarrer, smycken och hacksilver.

Fyndet publicerades för första gången under namnet "Züssow" av den kände tyske numismatikern Hermann Dannenberg (Dannenberg 1894). Härvid framlade denne endast den mindre del av fyndet som kommit till Stettin, eller 362 exemplar, bland vilka Sigtuna-präglingen icke ingick. Denna fanns i den större delen av skatten (520 exemplar), som förvärvats av universitetet i Greifswald, och som bearbetades av Theodor Pyl under beaktande av den av Dannenberg redan publicerade delen (Pyl 1897). Pyl korrigerade också skattens benämning till "Thurow", som är den aktuella platsen i Züssow. Dannenberg omnämner helt kortfattat Pyls viktigaste kompletteringar i band III (1898) av sin berömda *Deutschen Münzen der sächsisch-fränkischen Kaiserzeit* (Dbg., s 768). Däremot bygger sammanfattningen om Thurowfyndet i det polska katalogverket *Polskie skarby wczesnośredniowieczne* (PSW II, Nr 179, s 105–107) i allt väsentligt på Pyl 1897.

Pyl behandlar i sin bearbetning av fyndet en halverad penning på fyrkantigt myntämne (Klippenform), som han tillskriver Olof skötkonung och som har barbariserad åtsida och en frånsida som han uttyder sålunda: "Dubbel klöverbladskors, av omskriften är slutet 'ONI X ZIHT' bevarat" (Pyl 1897, s 82 nr 44). Därav drar han den riktiga slutsatsen, att Sigtuna måste vara myntorten. Myntet omnämns också som sådant i PSW II, s 106.

Fyndet från Thurow, som trots några förluster i huvudsak är bevarat vad typerna beträffar, hade av Ernst-Moritz-Arndt-universitetet i Greifswald inlämnats till myntkabinettet vid Staatliche Museen i Berlin/DDR. Bland de bevarade exemplaren befann sig alltjämt det mynt som Pyl tillskriver Olof skötkonung; det visade sig nu, att det i själva verket rör sig om en prägling av myntmästa-

ningar och fynd utgivna till H.M. Konung Gustaf VI Adolfs sjuttioårsdag. Stockholm.

Sjöberg, R. 1986. Rex Upsalie och Vicarius – Erik den helige och hans ställföreträdare. Något om Erikskulten och de äkta folkungarnas uppror på 1200-talet. *Fornvännen nr 1*. Stockholm.

Thordeman, B. 1954. Erik den heliges kungakrona, i: *Erik den helige, historia, kult, relikier*. Stockholm.

– 1960. Nordens helgonkonungar. *Finska vetenskapsocietets Årsskrift*.

– 1965. Rex Upsalie. *Numismatiska Meddelanden XXX*. Stockholm.

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Kullagatan 38, Helsingborg
 Box 1320, 251 13 Helsingborg
 Tel 042-12 25 28
 Öppet tisdagar-lördagar

Vi köper och säljer

MYNT - SEDLAR - MEDALJER

Värdering av samlingar,
 kommissionsuppdrag.

Söker speciellt: Plåtmynt, svenska och utländska ordnar

ren Dunstan i Sigtuna, stämpelidentisk med Lagerqvist 1968, Typ I B:4.

Lagerqvist har i sin undersökning av Anund Jakobs, Knut den stores och Hardaknuts myntprägling i Sigtuna också analyserat dem som är slagna av Dunstan (DSTAN) och förlagt dem till begynnelsen av Anunds myntutgivning, eller närmare bestämt ca 1025 (Lagerqvist 1968, s 390 och 470). De hittills kända nio exemplaren är alla slagna med samma fransidesstamp, förbunden med fyra varierande åtsidesstamplar. Dessa senare har alla barbariserade inskrifter och av dessa kan endast typ I A:3 anses ha någon slags likhet med Anunds namn (Lagerqvist 1968, typ I A:3, Typ I B:4-6). Tuukka Talvio har påvisat förekomsten av ytterligare tre mynt med samma Dunstan-frånsida men med återigen tre nya åtsidesstamplar; de befinner sig i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Köpenhamn (Talvio 1979, s 223, SCBI Copenhagen II: 1626, 1650, 1657). Gruppen växer därigenom till 12 exemplar, som alla är tillverkade med samma fransidesstamp men inte mindre än sju olika åtsidesstamplar. Myntet från Thurow är stämpelidentiskt med Lagerqvist typ I B:4, en stampkombination som är känd i flest antal exemplar, nämligen hittills fem:

3 exemplar i Kungl Myntkabinetet, ur fyndet från Gärestad, Edestad socken, Blekinge (SHM inv.nr 8503, Hatz 1974, nr 296).

1 exemplar ur fyndet från Rossvik 1946, Nora socken, Ångermanland (SHM inv. nr 23695, Hatz 1974, nr 161), och som är inlagt i Kungl Myntkabinetets systematiska samling. Det är förtecknat i Lagerqvist 1968, s 404, men – väl av misstag – inte upptaget i hans katalog 1970.

1 exemplar i privat ägo i Finland, från Nousis-fyndet II. Detta är slaget på fyrkantig platt (Alcenius 1901, s 33f, avb. 22).

Myntet från Thurow är alltså det sjätte kända exemplar som slagits med detta stamplar, eller tillsammans med det mera kompletta från Nousis det andra på fyrkantig platt.

Exemplaret från Thurow är emellertid av särskilt stor betydelse

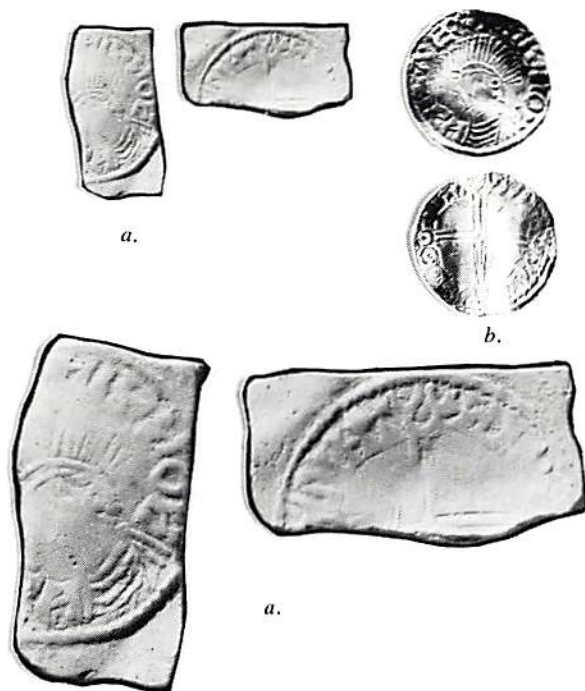

Fig. 1. Myntfragmentet ur skatten från Thurow (a), jämfört med ett helt exemplar slaget på rund platt ur Kungl Myntkabinetets samling (b). Foto ATA, det första efter gipsavgjutning. Även förstora.

se för hela seriens kronologi, eftersom den därigenom med säkerhet kan dateras tidigare än vad det hittills äldsta Dunstan-exemplaret kunnat utvisa, nämligen det som låg i den ovannämnda skatten från Rossvik 1946, vilken är nedlagd efter 1026 (Lagerqvist 1968, s 404). Av denna anledning är det nödvändigt att kortfattat gå in på Thurow-fyndets datering.

Skatten har en anmärkningsvärt homogen sammansättning fram till 1021. Vad dateringen av nedläggningsåret beträffar intresserar oss endast de yngsta typerna. Här påträffar vi bland de tyska mynten 5 typer (6 exemplar) från Henrik II:s kejsartid (1014-1024), nämligen pfennige från dessa orter: Deventer, Tiel, Dortmund, Bremen, Strassburg (Dbg. 563, 578, 752, 723, 920). Däremot föreligger bara ett enda mynt från hans efterträdare Konrad II (1024-1039). De tyska mynten slutar efter 1021 med pfennige från Erfurt (Dbg. 877, 3 exemplar), de engelska efter 1018 med Knut den store, Quatrefoil type (2 exemplar).

Även Dannenberg har noterat

fyndets strängt slutna kronologi, men sedan tillåter han sig en helt annan datering på grund av ett enda mynt, av typ Dbg. 1301, i vilket han såg en efterprägling av greve Egbert I av Frieslands (1057-1068) pfennige av typ Dbg. 523 a och som han daterade till ca 1060. Han tillägger härvid följande anmärkning: "Den ca 1025 samlade skatten har ungefär 35 år senare fått en tillökning genom denna eftersläntare" (Dannenberg 1897, s 124). Detta antagande har han ännu en gång upprepat (Dbg., s 768), och sedan har det, låt vara med en viss tvekan, övertagits i PSW II, s 105.

Nu vill man ju inte gärna utan vidare ifrågasätta dåtidens främste kännare av de tyska mynten från 900- och 1000-talen eller utan grava skäl skjuta hans datering åt sidan. Å andra sidan kan ingen bestrida, att det är ganska märkvärdigt att i ett fynd med över 500 mynt, alla daterbara före 1025, påträffa ett enda som passerar denna tidsgräns med inte mindre än 35 år!

Med hänsyn tagen till fyndets i övrigt homogena struktur i krono-

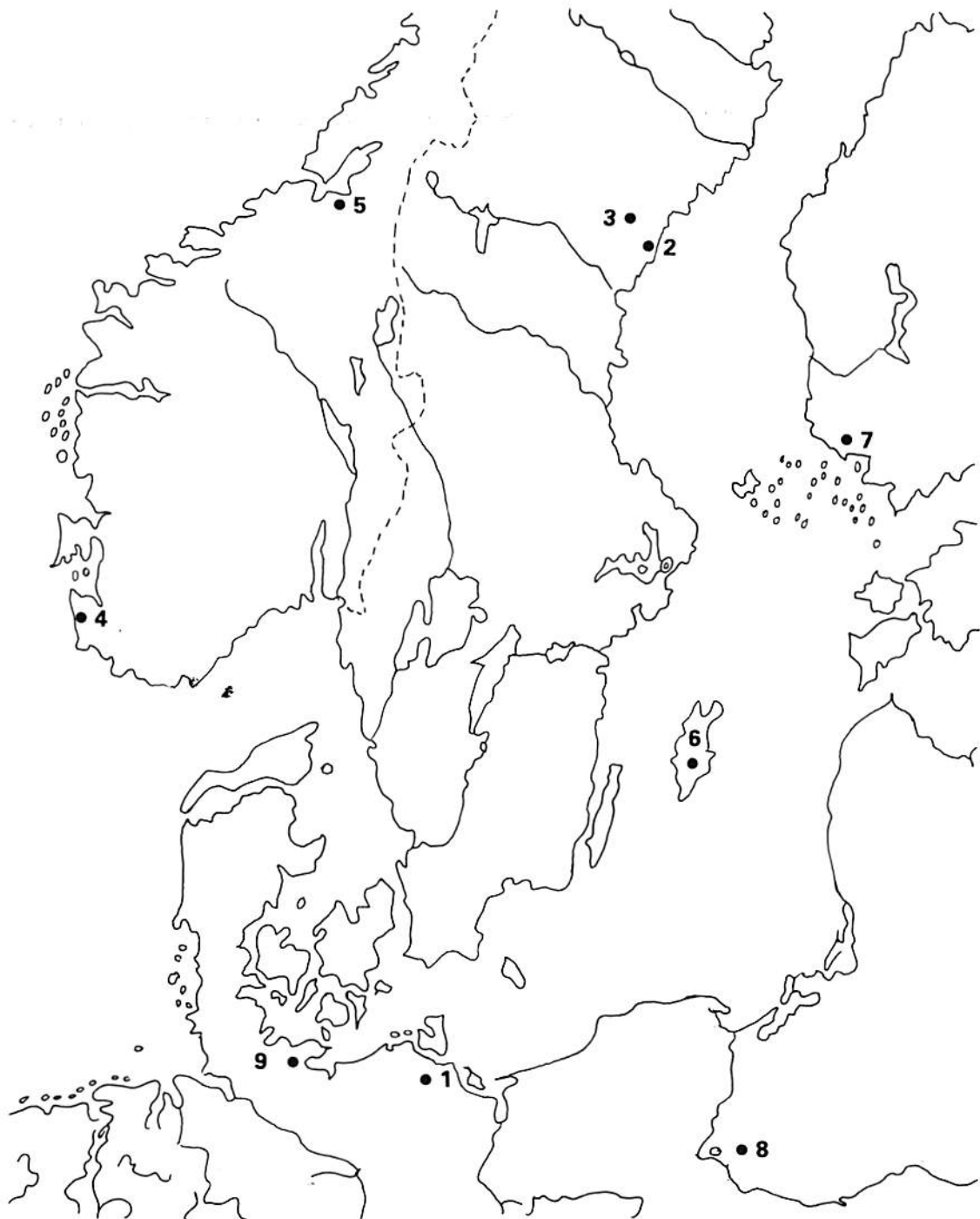

Fig. 2. Karta visande fyndplatsen i Nordtyskland (Kreis Greifswald) som nr 1 och därefter följande tidiga fynd: 2. Ångermanland, Nora sn, Rossvik (1026-). 3. Ångermanland, Boteå sn, Undroms (-1030). 4. Norge, Egersund, Årstad (-1030). 5. Norge, Trondheim, Dronningensgate (1030). 6. Gotland, När sn, Pilgårds (1036-40). 7. Finland, Nousis (nära Åbo; 1036-38). 8. Polen, Rychno (1037-). 9. Tyskland, Lübeck (1038-). 1 samtliga har Sigtuna-mynt från 1020-talet påträffats.

logiskt hänseende kan helt enkelt dateringen av Dbg. typ 1301 till tiden efter 1057 inte vara riktig. Detta problem skall behandlas mera utförligt när nybearbetningen av fyndet publiceras. I denna uppsats må det räcka med att fastställa, att typen Dbg. 1301 inte kan åberopas för dateringen och att nedläggningen av fyndet från Thuro med viss säkerhet kan begränsas kronologiskt till tiden efter 1021, eller före 1025. Vad beträffar Dunstan-typen måste man utgå från, att det exemplar som ligger i fyndet icke kan tillhöra de yngsta mynten, eftersom det dels är halvrat, dels nött av cirkulation. Detta utgör ett stöd för den av Talvio föreslagna dateringen, som förlägger gruppen till slutet av Olof Skötkonungs regering (Talvio 1979, s 224). Det återstår nu för den svenska numismatiken att pröva kronologin på nytt: Olof eller Anund Jakob?

Citerad litteratur:

- Alcenius 1901— O. Alcenius: Fyra anglosachsisk-tyska myntfynd i Finland (1894—1897). *Finska Fornminnesföreningens tidskrift* 21, 1901, H. 2.
- Dannenberg 1894— H. Dannenberg: Münz- und Hacksilberfund von Züssow, Kr. Greifswald. *Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde* 8, 1894, p. 33—39.
- Dannenberg 1897— H. Dannenberg: Münzfunde aus Pommern und Mecklenburg. A. Der Denarfund von Züssow. *Zeitschrift für Numismatik* 20, 1897, p. 122—126.
- Dbg. — H. Dannenberg: Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, Berlin 1876—1905.
- Hatz 1975— G. Hatz: Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit. Die deutschen Münzen des 10. und 11. Jhs. in Schweden, Stockholm/Lund 1974.
- Lagerqvist 1968— L. O. Lagerqvist: The Coinage at Sigtuna in the names of Anund Jacob, Cnut the Great and Harthacnut. *Commentationes de*

Victor Emanuel III av Italien som numismatiker.

Victor Emanuel började samla mynt redan som mycket ung. Hans engelska guvernant skänkte till honom en del brittiska mynt med drottning Victorias porträtt. Detta gav den unge prinsen idén att försöka få ihop inte endast en komplett samling av kungariket Italiens utan även en komplett samling av huset Savojens mynt. Han samlade även mynt från alla de små italienska staterna som sinsemellan delade upp Italien efter romarrikets fall. Victor Emanuel kom att samla mynt i 60 år.

Hans *magnus opus*, Corpus Nummorum Italicorum (Catalogo Generale delle Monete Medievali e Moderne), påbörjades redan 1897 på hans egen bekostnad. Detta arbete, som kungen och hans medarbetare ständigt sysslade med, är inte enbart en katalog över en kunglig samling utan även en förteckning över samtliga kända italienska mynt. Kungen steg upp tidigt varje morgon och ägnade dagens första två timmar åt katalogisering av myntsamlingen. Totalt hann det tryckas 19 volymer i folioformat mellan åren 1910 och 1940 (volym 20 har utkommit så sent som 1971). I Vit-

nummis saec. 9—11 in Suecia repertis, Bd. 2, Stockholm 1968, p. 385—413.

PSW II — *Polskie skarby wczesnośredniowieczne*, Bd. 2: T. und R. Kiersnowscy: *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Pomorza*, Warszawa/Wrocław 1959.

Pyl 1897— Th. Pyl: Die Greifswalder Sammlungen vaterländischer Alterthümer, Heft 2, Greifswald 1897. *Jahresbericht der Rüg. Pom. Abth. der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde* 55—58, 1893—1896, p. 60—84.

Talvio 1979— T. Talvio: Note on three Sigtuna Moneyers. *Numismatic Chronicle* 139, London 1979, s 221—225.

SCBI Copenhagen II — G. Galster: Royal Collection of Coins and Medals, Copenhagen. Part II. Anglo-Saxon Coins, Æthelræd II. London 1966. *Sylloge of Coins of the British Isles*, 7.

terhetsakademiens bibliotek, av vilken den numismatiska delen finns uppställd i Kungl Myntkabinetets lokaler, ingår detta förnämliga bokverk. Våra volymer har tidigare tillhört prins Eugen som troligen fått sina exemplar direkt från kungen (totalt lär endast 600 ex. av varje volym ha tryckts).

Kungen var under många år ordförande i Italiens numismatiska förening och en roll hade han även vid den stora numismatiska kongressen i Rom 1903.

Ett av de förnämsta inköpen som Victor Emanuel kom att göra var förvärvet av dupletter ur påven Leo XIII:s (1878—1903) fantastiska myntsamling. Detta köp förmedlades av numismatikern Leonard Forrer och av föreståndaren för Vatikanens samlingar C. Serafini.

I kungens samling fanns vid tronbestigningen 1900 ca 22 000 mynt, ett antal som hunnit stiga till ca 104 000 år 1943. Han tvangs efter Roms befrielse från tyskarna 1944 att överlåta sina befogenheter på sonen Umberto (II) och abdikerade 1946 till förmån för denne. Hela myntsamlingen skänktes av kungen till det italienska folket (utom de guldmynt som tyska trupper stal vid krigets slut!).

Victor Emanuel begravdes nära Alexandria i Egypten 1947. I en tid av ständiga politiska bekymmer och krig (händelser som han själv i mycket liten omfattning kunde påverka) var det av stor betydelse för kungen att vid sidan av ha ett avkopplande arbete. Tyvärr var det många i Italien som föraktade honom p g a detta intresse; en del ansåg det som feminint av en karl att plocka med sådana "småsaker". Mussolini å sin sida uppmuntrade myntintresset då han ansåg att det avledde kungens eventuella politiska engagemang.

Litteratur: osign. artikel, Vittorio Emanuele III di Savoia, Nel primo anniversario della morte, Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini, vol. V, 1948, s. 3—7.

Ian Wiséhn

En aktiv förening

Vetlanda Numismatiska Förening står nu i tur att presenteras i raden av anslutna föreningar.

Föreningen bildades 1976 av några intresserade numismatiker. I samband med att man i år skall fira sitt 10-årsjubileum har man erbjudit sig att stå som värd för SNF's årsmöte, något som SNF med glädje accepterat.

Man brukar säga att en smålänning alltid klarar sig med små medel och att han har goda idéer och det stämmer bra in på Vetlandaföreningen. Genom energi och entusiasm, mycket av bägge delarna, har man bl a lyckats skapa ett lokalt myntkabinett. Finansieringen av denna satsning har man ordnat genom att ge ut lokalmynt och ordna lotterier m m. Föreningens auktionsverksamhet har gett goda kontakter och man har ett gott samarbete med bl a Nässjö Myntklubb.

På önskelistan står dels en klubblokal där man kan samlas och studera föreningens litteratur och dels ett rum på Vetlanda museum för sitt myntkabinett.

I Vetlanda Numismatiska Förenings styrelse är Gunnar Johansson ordförande, Lennart Carlsson sekreterare och Bertil Danvall kassör.

Vetlanda Numismatiska Förening: Kommittén för Myntets dag 1984. Från vänster: Lennart Carlsson, Ingemar Andersson, Bertil Danvall, Bengt Werngren och Malte Sandh.

Vi önskar föreningen fortsatt framgång och ser fram emot ett trevligt årsmöte med som vi hoppas stor anslutning.

Bele

FRÅGE- SPALTEN

Fråga: Framlidne fil. dr Ernst E. Areen skrev i "Medaljhistoriska studier" (särtryck av *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1942), s. 24, att år 1941 i dagspressen framställdes ett yrkande, att "de värnpliktiga, som under nuvarande politiska orostid fullgjort en lång och väl vitsordad beredskapstjänstgöring, borde erhålla en särskild, officiell minnesmedalj". Tanken har upptagits av en moderat riksdagsman, docenten Birger Hagård på östgötabänken, i en motion till riksdagen (1985/86:Fö314). Kan någon i läsekreten giva upplysning om de närmare omständigheterna kring yrkandet 1941 - var och när publicerades det och vem låg bakom?

Leif Pahlsson, Göteborg

Våra läsare kanske vet något?

Red

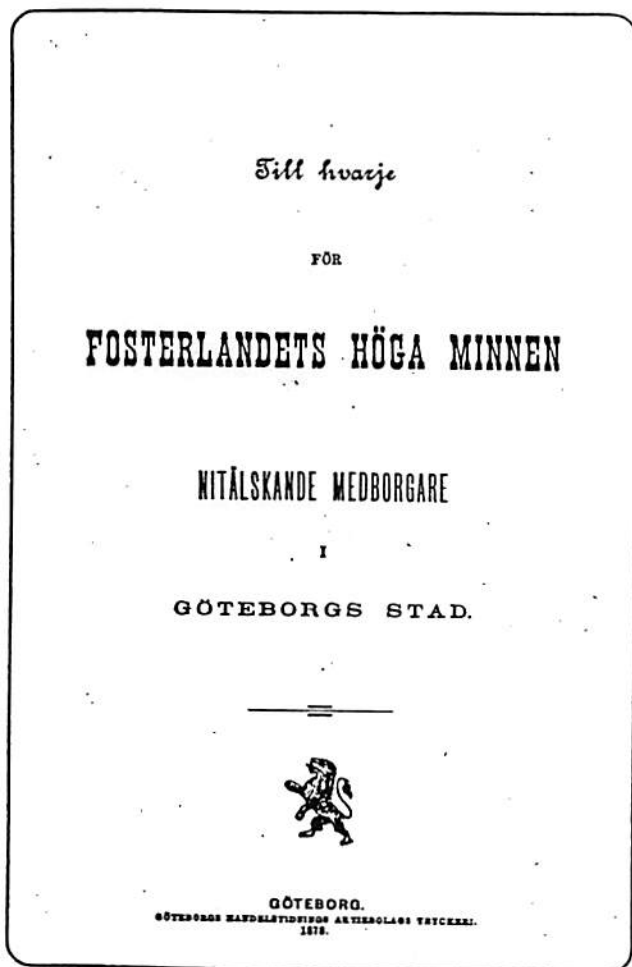
Vetlanda Numismatiska Förening: Bertil Danvall kassör, Lennart Carlsson sekreterare och Gunnar Johansson ordförande, visar tre ramar ur föreningens myntkabinett vid årsmöte 1982.

Myntkabinettskammarherren

Av Harald Wideen

När Göteborgs museum stiftades år 1861, hade man ett nationalmuseum, British Museum i London, som förebild. Fem olika avdelningar, numera fem skilda museer, grundades och därtill ett offentligt bibliotek samt ett myntkabinett.

Museiordföranden, landshövding Fåhraeus, utsåg en ung stockholmare, den myntintresserade Magnus Lagerberg till intendent för mynt- och medaljsamlingen. Detta var ett lyckligt val, ty Lagerberg höll redan som volontär på museet många trådar i sin hand och numismatiken var hans specialitet. Personligen vinnande och entusiastiskt verksam för det nya museets förkovran, fann han förstående och välvilliga donatorer, särskilt James J Dickson och John West Wilson. 1872 inköptes protokollsekreteraren Strokirks samling av svenska mynt, 1879 Carl Snoilskys svenska medaljer. En stockholmsbekant till Lagerberg, kassören Oldenburg på Rörstrand, lät Lagerberg köpa hela hans samling av svenska medaljer, den mest fullständiga i landet. Ett minne från insamlingskampanjen den gången är ett ståtligt, tryckt upprop i gul och blå färg. Dess titel är: "Till hvarje för Fosterlandets höga minnen nitälskande medborgare i Göteborgs stad".

2. Titelsidan till Lagerbergs upprop för förvärf av den Oldenburgska medaljsamlingen.

1. Magnus Lagerberg. Medalj av A. Scharff, Wien 1884. Foto Bengt A. Lundberg, Raä, efter silverexemplar i S. Svenssons samling.

3. John W Wilson och hans handelshus i Göteborg (där Tulehuset nu ligger) avbildas på den guldmedalj museet lät slå över sin stordonator. Foto och ägare som nr 1.

Sin stora museiavdelning inrättade Lagerberg i en sal på museets bottenvåning. Här hade han kombinerade magasins- och monter-skåp samt fristående vitriner för svenska medaljer. Den avdelningen blev museets mest betydande, större än Kungl. Myntkabinettets, detta beroende på att Lagerberg skaffade 2 exemplar av varje medalj – för att man samtidigt skulle kunna se båda sidorna. Uniformerade vakter höll uppsikt över besökarna och låste järngrindarna, när museet stängdes.

1887 lämnade Lagerberg chefskapet för myntkabinettet till sin frände Carl Lagerberg men kvarstod ett par år som Museiombudsman.

Hovmannen på Råda

Var Lagerberg numismatiker, och det måste han väl kallas som stiftare av Svenska numismatiska föreningen, så var han ingen mynt- eller medaljforskare, ehuru han var en energisk främjare av medaljkonsten och själv utgav ett stort antal minnespenningar – över kungligheter, vänner, bemärkta personer och inte minst över sig själv. Han hade därtill vidsträcktare intressen. På Råda säteri, som var hans hem, var han jordbrukare och trädgårdsodlare. 1865 hade han blivit kammarjunkare – egentligen för ung för denna utnämning – och 1871 blev han

4. Magnus Lagerberg, som personligen bekostat de första medaljerna i Svenska numismatiska föreningens serie efter grundandet 1873, hedrades 1913 av föreningen med denna hyllningsmedalj. SNF:s samling. Foto Gunnell Jansson, ATA.

kammarherre. Sällskapslivet, helst i de högsta kretsar, var hans passion. Hans stora personintresse avspeglar sig i de båda volymerna "Göteborgare", och hans reseminnen i boken "Från Söders län". Hans sista bok hette "Stormän som jag mött".

Lagerberg måste senare sälja sitt älskade Råda och bodde under sina sista år i Gränna, där han avled 1920.

Som man kan se av ett porträtt i den nuvarande myntsalen på Historiska museet i Göteborg fick Lagerberg skörda mycken erkänsla för sina mångtaliga välgärningar. Han är rikt behängd med ordenstecken och andra nådevedermålen. En annan västsvensk kammarherre, visserligen av senare årgång, har en gång beskrivit för mig, hur Lagerberg förvärvat sina dekorationer. Han kunde be-

rätta en anekdot om, tror jag, var- enda stjärna. Detta var inte snällt, men det gjorde Magnus Lagerberg än mer intressant och minnesvärd i mina ögon.

KARLSKRONA MYNTHANDEL

Lennart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet månd–fred 10–17
tel 0455/813 73

MEDALJNYTT

H.M. Konungen 40 år

Den kungliga födelsedagen har knappast kunnat undgå någon. Även på det numismatiska området har den uppmärksammats och här skall berättas om två medaljer som kommit till vår kännedom. Till förmån för kungaparets handikappsfond försäljs den nedan

avbildade porträttmedaljen, modellerad av Ernst Nordin. H.M. Konungen har suttit modell för åtsidans porträtt och modellerna granskats två gånger, den sista även av H.M. Drottningen. På framsidan avbildas hela den kungliga familjen.

Medaljen finns i två storlekar: 56 mm, som slås dels i brons (80 g, 5000 ex.), dels i silver (999/1000, 90 g och 2.500 ex.), och 40 mm, som endast finns i 18 karat guld (55 g, 300 ex.). Medaljerna är numrerade. Ytterligare upplysningar framgår av annonser i pressen.

Foto AB Sporrang.

Foto Håkan Lind, Kungl Husgerådskammaren

Till förmån för slottsfonden har ännu en medalj utkommit; den slås endast i koppar från en del av det gamla slottstaket – ett utbyte har nyligen skett – till ett antal av 1000 numrerade exemplar, alla i 60 mm. Åtsidan visar H.M. Konungens krönte namnchiffer samt återger

hans namn och titel på latin. Frånsidan är en lätt omarbetning av Arvid Karlsteens medalj över Nicodemus Tessins skapelse, den norra slottsfasaden 1692, som skönades vid slottsbranden 1697. Medaljen blev f ö inte färdig förrän detta år.* Den nya medaljens utform-

ning har skett vid Myntverket i Eskilstuna med Bo Thorén som ansvarig. Här skedde också präglingen. Kopparskrotet skänktes av företaget som lade om denna del av taket; smältning och omarbetning bekostades och utfördes av Metallverken. Priset är 200 kr

med etui. Den säljs på Kungl Slottet i Stockholm och kan dessutom beställas från Skattkammaren, Kungl Slottet, 111 30 Stockholm.

LLI

*) Se härom B E Hildebrand, Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar..., del I, 1874, s 444 f, och S Stenström, Arvid Karlsten (Nordisk Numismatisk Årsskrift 1945).

Styver

I en artikel om mynt i offerkällor (SNT 1986:3, s. 58-59) förekom den folkliga benämningen *styver*, som emellertid av utrymmesskäl fick en mycket kortfattad förklaring, endast med avsikt att ange *vilket* mynt som avsågs på 1800-talet, nämligen 1/6 skilling banko (eller 1/4 skilling riksgälds). Vi skall här berätta litet utförligare om styvern.

Uttrycket är egentligen ett låneord från tyskan och är sparsamt belagt sedan 1544, under 1700- och 1800-talet däremot mycket allmänt. På tyska heter det *stüber*, ett litet mynt, och kommer av adjektivet *stuf*, "avhuggen" (jfr "stuvbitar" på realisationer!).

Från början av 1700-talet kom 1 öre (av silver) att kallas styver. Detta berodde nog på behovet att skilja silveröret från kopparöret, det

MYNT NYTT

Samväldesspelen 1986

kommer att hållas i Edinburgh, Skottland, 24.7-2.8 1986. Man räknar med 85 deltagande nationer, varav 12 vardera kommer att ge ut ett mynt för "Samväldesspelen". Förutom från England kommer mynt från Guernesey, Tonga, Gambia, Jamaica, Falklandsöarna, Jersey, Ghana, Botswana, Barbados, Caymanöarna samt Bahamas.

Samväldesspelsamlingen, som alltså består av 12 mynt från lika många länder, kommer att ges ut med ett mynt per månad. Mynten i proof präglas i sterling silver i en maximal upplaga av 20.000 ex. UNC-mynten präglas i 500/1000 silver i max. upplagan 50.000 ex, utom vad gäller det engelska myntet i samlingen. Till UNC-samlingen hör speciell samlingspärm medan PROOF-samlingen levereras med De-Luxe etui.

Pris per mynt/månad: UNC 215:- och PROOF 375:-. (I priset ingår portokostnad.)

Forts. s. 135.

förra räknat i daler courant, det senare i daler s(silver)m(ynt) eller daler k(oppar)m(ynt). Öret hade sedan 1522 kallats *run(d)stycke*; efter kopparmyntningens införande 1624 talades om *vitrunestycke* resp. *kopparrunestycke*. Nu blev alltså silveröret kallat styver; kopparöret (1 öre k m) var efter 1719 ett runestycke, men därom mera en annan gång!

Styvernamnet kom också att användas på den under 1700-talet slagna 5-öringen i silver; som denna gällde 6 öre, blev benämningen *sexstyver*. Vid den stora myntreformen 1776 – som gällde från 1777 – försvann öresräkningen; huvudmyntet blev *riksdalern*, indelad i 48 *skillingar*.

Vid inlösen motsvarade 6 daler s m eller 18 daler k m (i sedlar) 1 riksdaler. Dalern var indelad i 32 öre (s m eller k m). Det betyder att det gick 192 öre s m på 6 daler s m ($6 \times 32 = 192$). 1 öre eller 1/192 riksdaler (å 48 skillingar) är således = 1/4 skilling. Alltså fick nu denna benämningen *styver*. Som verkligt, i fysisk mening existerande betalningsmedel kom 1/4-skillingen att slås som riksgäldspollett 1799–1801 och denna, som i allt utom ur statsrättslig synpunkt var ett cirkulerande mynt ända till 1876, kallades *styver*. Riksgäldssedlarnas värdefall 1802 gentemot riksbanksedlarna medförde, att 1/4 skilling rgs blev = 1/6 skilling banko och därför kom detta sistnämnda kopparmynt, med tiden mycket vanligt, att benämnas just *styver*. Även de högre kopparmyntsvärdena fick folkliga namn, vari ordet *styver* ingick, t ex halvan(nan)styver osv.

Ordet levde kvar i uttryck som "vara rädd om styvern" etc, men är knappast gångbart hos den nuvarande generationen.

I kommande nummer skall vi förklara en del andra, folkliga benämningar på mynten. Många av dem har den flitige läsaren stött på tidigare, inte minst i artiklar och insändarsvar av framlidne Torgny Lindgren, men det tycks föreligga ett omätligt behov av upplysning på detta område. Därför dessa mera utförliga "ordförklaringar".

LLt

Motion till riksdagen

1985/86:Kr322

Gunnel Jonäng mfl (c, m, fp)

Myntkabinettets lokalfråga

Kungl myntkabinettet är en av landets äldsta museiinstitutioner. Samlingarna tillhör staten, trots namnet, och består av föremål väl lämpade att belysa såväl Sveriges som övriga världens penninghistoria. Myntkabinettet/museet har emellertid svårt att fullgöra de uppgifter som föreslagits enligt instruktionen (SFS 1975:468) på grund av otillräckliga lokaler och bristande anslag.

Vi lever i en i ekonomiskt hänseende komplicerad värld och det är ibland svårt att förstå även vardagslivets ekonomiska verklighet. Myntkabinettet/museets samlingar – särskilt sedan Svenska Handelsbankens bankmuseum införlivats med statens samlingar – består av föremål väl lämpade att åskådliggöra dessa penninghistoriska företeelser i gången tid och nutid på ett begripligt och tilltalande sätt.

Museet har en angelägen uppgift i att belysa den ekonomiska strukturen alltifrån de premonetära samhällena, bruks samhällenas mikroekonomi och, i industrialismens följd, de första aktiebolagsbildningarna fram till dagens och morgondagens "kontantlösa samhälle". I museets samlingar finns en större deposition av sedlar som tillhör Sveriges riksbank. Av dessa visas i dag inte ens 1%. De innehåller vidare en i världen unik aktie-, obligations- och checksamling, samt ur forskningssynpunkt internationellt uppmärksammade samlingar av vikingatida skatter av islamska, tyska och engelska mynt funna i Sveriges jord.

1975 års reform gav möjlighet att skapa ett även i internationella sammanhang enastående museum för penninghistoria om lokalfrågan löstes. De lokaler som myntkabinettets disponerar sedan 1938 förlades i en med dåvarande säkerhetskrav lämplig del av Historiska museets byggnadskomplex. De senaste årens erfarenheter bla de många museistölderna, visar att de krav på säkerhet som måste ställas på liknande institutioner ej går att förena med de lösningar som hittills presenterats för myntkabinettets del. Kraven på en god arbetsmiljö kan ej heller finna en tillfredsställande lösning inom de befintliga lokalerna.

Ett annat problem är den fortlöpande och accelererande förstörelsen av oersättliga museiföremål på grund av luftföroreningar.

Verksamheten är i dag lokalmässigt splittrad på flera platser. Då museets nuvarande lokaler ej är funktionella för en modern utställning och av olika skäl ej låter sig förändras har man under de senaste åren tvingats förlägga utställningar utanför de egna. Placeringen av museet i den med Historiska museet gemensamma byggnaden är som att vara inackorderad "två trappor upp över gården", dit få besökare hittar. Tillsammans med de bristande ekonomiska resurserna medför detta att museet trots alla övriga förutsättningar inte kan skapa en egen profil.

Ett levande museum, som öppnar nya perspektiv och fördjupar synen på den ekonomiska verklighet som omger människan i samhället, är en viktig förutsättning för en god samhällsutveckling. Museet har även en viktig uppgift som förmedlare av kunskap om penninghistoria till skolan.

I nuvarande läge med begränsade ekonomiska resurser borde man även inom museivärlden söka uppgifter som är väl värda att satsa på.

Kungl myntkabinettet förefaller vara en sådan. Inte bara inom Sverige men även internationellt skulle ett sådant museum väl kunna hävda sig till nytta och nöje för medborgarna.

Sedan riksbankens, myntverkets och bankmuseets samlingar sammanförts (1942 resp 1974) med Kungl myntkabinettets har dessas karaktär och sammansättning gjort museet till något som är ganska enastående i Europa. Här finns goda förutsättningar, om lokalfrågan löses, att skapa internationellt uppmärksammade utställningar och ett forskningscentrum.

Det är därför angeläget att regeringen ger byggnadsstyrelsen i uppdrag att pröva alla möjligheter att bereda myntkabinettet lämpliga lokaler.

HEMSTÄLLAN

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bereda myntkabinettet lämpliga lokaler.

Stockholm den 22 januari 1986

Gunnel Jonäng (c)

Görel Bohlin (m)

Margareta Andrén (fp)

Vid utskottsbehandling har föreslagits, att riksdagen avslår motionen med hänvisning till att Byggnadsstyrelsen fått i uppdrag att handlägga frågan.

Svensktoppen bland mynten

De gamla mynten har ju en enastående förmåga att skapa kontakt med svunna tider, och särskilt fängslande blir de, om de är väl bibehållna och visar en konstnärligt tilltalande prägel. Det var på de större mynten med kungabilder man nedlade den största mödan, och den obrutna serien av silverriksdalar alltifrån Gustav Vasa till Oskar I hör till de förnämsta i världen.

Mest beundrad av dessa praktmynt har nog Gustav III:s riksdaler blivit, något som väl inte bara beror på att den är förhållandevis vanlig i samlingarna. Vad den konstnärliga förnämiteten beträffar har den sin bakgrund i Fredrik I:s och Adolf Fredriks större och mindre mynt med riksdalervärden, där det kan hända att 1/2 och 1/4-delsriksdalern gör motiven bättre rättvisa än den större modellen.

Först att utmynta riksdalern och med sin egen bild var Gustav Vasa, året var 1534, och förebilderna tyska. Som fränsida blev snart det stora riksvapnet vanligt. På Karl X Gustavs tid flankerades det av uppresta lejon, skrytsamt och inget konstverk. Här sker nu en påtaglig förbättring när Karl XI blivit "varm i kläderna". Nu präglas vårt i mitt tycke vackraste svenska mynt. Det är 8-marken av 1670.

Alltsedan Gustav Vasas tid hade det varit vanligt att kungarna (och drottning Kristina) på mynten avbildat sig iförda kungakro-

na. Här gjorde Karl X Gustav ett radikalt avsteg. Han är barhuvad! Hans son, Karl XI, var inte mer än 11 år, när han måste skylta på silvermynten, och dessa utmärker sig inte för strängare ikonografiska förtjänster. Men 1670, när 8-marken åter skulle utmyntas, sker det under inflytande från kontinentalt och engelskt föredöme och resulterar i verkligt högtstående produkter, t ex den här avbildade.

Åtsidan visar ett fint studerat porträtt efter antika romerska mynt. Kungen i lagerkrans och draperad klädnad ser ut ungefär så som han kunnat uppträda i en av hovets carouseller eller romerska skådespel. I inskriften nämns inte Sveriges namn, endast att Karl XI är konung av Guds nåde. Orsaken härtill är inte ringaktning för fosterlandet utan platsbrist. Man har gjort omskriften så kort som möjligt för att kunna göra en lucka över huvudet. Denna lucka gör att kungen dominerar framställningen. Han spränger ramen, vilket är en nyhet och en mycket lyckad effekt.

Fränsidan är lika personlig. En kunglig krona över ett lika enkelt som tilltalande spegelmonogram på namnet Carolus. Sverige symboliseras av lilla riksvapnets tre kronor, helt oheraldiskt placerade utan vapensköld. Denna anordning tillämpades också på kopparmynten och levde vidare, bla på Karl XII:s dukater.

Språket på mynten var romar-

nas och detta inte bara på nu beskrivna barocktidsmynt. Det hade varit latin så länge mynt existerat. Folk i allmänhet kunde inte läsa de kungliga valspråken på sina mynt. Ett avsteg sker under Fredrik I:s tid, då man på hans riksdalar kunde läsa hans ganska meningslösa motto: Gud mitt hopp.

Harald Wideen

Hur länge...

skall vi behöva finna oss i att få i våra händer så "bedrövliga" mynt som nu är fallet? Inte är det rekommenderande i ett internationellt, numismatiskt perspektiv. Hur patriotisk man än är, är det inte enformighetens tristess man vill möta i samlarfacken!

Det senaste minnesmyntet – för det europeiska musikåret – är ett typiskt bevis på rådande idétorka. Den svenska medaljkonsten har inte i någon högre grad ägnats åt att hedra svenska kompositörer eller utövare inom det rika svenska musiklivet. När så ett sådant fint internationellt initiativ erbjuds, så utnyttjar inte vårt myntverk detta tillfälle till att i minnesmyntets form något fylla ut ovannämnda luckor. Under 1985 har t ex inom musiklivet firats 25-årsminnet av Jussi Björlings död. Många andra finns att hedra. Tänk på vad – bara exempelvis – Österrike och de tyska staterna ger oss samlare av "musica in nummis" i mynt på mynt!

NUF

Stängda ordensutställningar

Den stora ordensutställningen i Wehrgeschichtliches Museum i Schloss Rastatt i Baden, Sydtykland, är f.n. nedpackad och kommer ej att återuppsättas förrän om ett par år, uppgavs vid ett besök på nyåret.

Likaså nedtogs ordensutställningen i Göteborgs historiska museum i september för att bereda plats för den stora utställningen "Sidenvägen". Vad som händer i framtiden synes ej vara bestämt.

L. P-n

Bara 15 år gammal lät konung Karl XI avbildat sig som en lagerkrönt romersk kejsare. Fränsidan visar hans eget namnchiffer och upptar hans valspråk "Herren är vorden min beskyddare" (Bilderna sammanställda från olika exemplar). Kungl. Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, ATA.

**SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 20 kr + porto**

Från Myntverket

- Ur pressmeddelandet från Myntverket den 14 februari 1986 kan vi utläsa:
att det är liten efterfrågan på nypräglade mynt (i samband med inlösen av 5 och 25 öre inväxlades också mycket annat mynt),
att Myntverkets inväxling av mynt 1985 uppgick till 101 mkr varav bla jubileumsmünt 1980 (å 200:-) 1,3 mkr, d:o 1983, 1984, 1985 (å 100:-) 6,3 mkr, d:o 1976 (å 50:-) 652 tkr, 25-öresmynt 76 mkr och 5-öresmynt 16 mkr
att Myntverket 1985 tillverkade 481 statliga belöningsmedaljer i guld och 50 d:o i silver
att stora flertalet medaljutgåvor från Myntverket var präglade i myntpress: 438 guld, 679 silver och 686 brons mot bara 10 silver och 125 brons i medaljpress
att Myntverket för verksamhetsåret per 1985-06-30 redovisar vinst på 1298 mkr mot 1623 tkr året dessförinnan.
 Se även under Medaljnytt!

Bele

Försäljning av samlarmynt 1985

1977-79	141	
1980	1 140	
1981	1 927	
1982	2 208	
1983	2 884	
1984	20 165	
1985	41 544	
Summa	70 039	
Försäljningsvärde (inkl mervärdesskatt) kronor		2 066 620:66
Försäljningsvärde totalt		6 215 830:74

Mynttillverkningen 1985

Valör	Årtal	Legering, tusendelar	Antal mynt st	Värde kronor	Vikt per st gram	Diameter mm
1970 års lag						
100 kr	1985	925 silver, 75 koppar	350 000	36 000 000,-	16,00	32
5 kr	1984	kopparnickel *)	2 837 246	14 186 230,-	9,50	28,5
5 kr	1985	Kopparnickel *)	10 375 284	51 876 420,-	9,50	28,5
1 kr	1984	750 koppar, 250 nickel	2 041 381	2 041 381,-	7,00	25
1 kr	1985	750 koppar, 250 nickel	4 892 550	4 892 550,-	7,00	25
50 öre	1984	750 koppar, 250 nickel	5 133 624	2 566 812,-	4,50	22
50 öre	1985	750 koppar, 250 nickel	14 061 749	7 030 874,50	4,50	22
25 öre	1984	750 koppar, 250 nickel	45 547	11 386,75	2,18	17
25 öre	1985	750 koppar, 250 nickel	-	-	-	-
10 öre	1984	750 koppar, 250 nickel	19 524 104	1 952 410,40	1,44	15
10 öre	1985	750 koppar, 250 nickel	74 221 606	7 422 160,60	1,44	15
5 öre	1984	950 koppar, 50 zink	47 768	2 388,40	2,67	18
5 öre	1985	950 koppar, 50 zink	-	-	-	-
			133 540 859	127 982 613,65		

*) Pläterat material i tre skikt, det mellersta av nickel och de yttre skikten av en legering av 75 % koppar och 25 % nickel. Vardera ytskiktets vikt utgör 46,5 % av myntets vikt.

Ändring i lagen om Sveriges Riksbank

Lag om ändring i lagen för Sveriges riksbank utfärdades den 27 februari 1986.

Enligt riksdagens beslut (Prop 1985/86:4, FiU 1, rskr 55.) föreskrivs att I Kap. 2 § och IV Kap. 25 § lagen (1934:437) för Sveriges riksbank skall ha bl a följande lydelse

I Kap. Inledande bestämmelser
 2 § Riksbanken driver bankrörelse enligt denna lag.

I 9 kap. 13 § regeringsformen finns bestämmelser om riksbankens rätt att ge ut sedlar. Bestämmelser om riksbankens rätt att låta tillverka och ge ut mynt finns i lagen (1970:1028) om rikets mynt.

Riksbanken får bedriva tryckerirörelse vid sitt sedeltryckeri och papperstillverkning vid sitt pappersbruk samt bedriva tillverkning av mynt, medaljer och därmed likartad verksamhet vid sitt myntverk.

Riksbanken får inte delta i eller driva annan rörelse än sådan som är uttryckligen medgiven enligt denna lag.

Lagen träder i kraft den 1 juli 1986.

T.S.

Utelöpande mynt 1985-12-31

Valör	Präglat 1873-1985 kronor	Indraget 1873-1985 kronor	Inneliggande i Sveriges Riks- bank o myntverket kronor	Bok mässigt utelöpande mynt 1985-12-31 kronor	Kr/innev	Antal/innev
Guldmynt						
20 kr	79 219 640	11 120	-	79 208 520	9,48	0,47
10 kr	11 762 090	7 140	-	11 754 950	1,41	0,14
5 kr	2 661 505	2 290	-	2 659 215	0,32	0,06
SUMMA	93 643 235	20 550	-*)	93 622 685	11,21	0,67

*) uppgift saknas

Övriga mynt

200 kr minnesmynt	120 000 000	29 029 600	30 400	90 940 000	10,88	0,05
100 kr minnesmynt	106 000 000	6 597 000	2 223 700	97 179 300	11,63	0,12
50 kr minnesmynt	124 740 550	23 337 200	6 200	101 397 150	12,13	0,24
10 kr jub mynt	20 000 000	6 527 070	2 320	13 470 610	1,61	0,16
5 kr (1970 års lag)	765 262 280	456 305	143 828 375	620 977 600	74,29	14,86
5 kr	42 408 070	3 590 525	148 100	38 669 445	4,63	0,93
2 kr	75 024 932	233 560	143 310	74 648 062	8,93	4,47
1 kr	949 474 027	10 932 561	88 128 016	850 413 450	101,74	101,74
50 öre	211 932 700	2 071 458	40 858 035	169 003 207	20,22	40,44
10 öre	181 497 672	1 466 529	7 349 905	172 681 238	20,66	206,58
SUMMA	2 596 340 231	84 241 808	282 718 361	2 229 380 062	266,72	369,59

Ny halvofficiell medalj

Svenska Fäktförbundet har vid riksmarskalkens föredragning för H. M. Konungen den 30 januari 1986 fått tillstånd att prägla och utdela förtjänstmedaljer i guld (förgyllt silver) och silver med Konungens bild och försedda med kunglig krona.

L. P-n

Medusa

Jag har vid skilda tillfällen propagerat för studium av den svenska antiktids-kriften Medusa.

Nr 4/1985 innehåller bla artikeln "Brandbombaren Zeus" (s 22-28) av Birger Stolpe. Författaren beskriver närmare det föremål, som finns på vissa romerska kejsarmynt och som i den numismatiska litteraturen kallas "a winged thunderbolt". Det är en fint illustrerad och intressant artikel, som rekommenderas för den som är särskilt intresserad av antikens symboler.

I en annan artikel i numret - "Morgantina, ett möte mellan greker och sikuler" (s 30-35) av Ingrid E M Edlund - berättas om att det var inskrifterna på funna mynt som för arkeologerna vittnade om att den stad som de höll på att gräva ut i Siciliens inland var det antika Morgantina.

NUF

Myntverkets medaljer

Tillverkningen av medaljer under 1985 omfattade som vanligt statliga belöningsmedaljer, egna utgåvor samt beställda arbeten. En översikt efter årsberättelsen återges här (mynttillverkning, se s128).

	Storlek	Guld	Silver	Brons
<i>Statliga belöningsmedaljer</i>				
Illis quorum meruere labores	18			
"	12	4		
"	8			
"	5	1		
För medborgerlig förtjänst	18			
"	12	1		
"	8	1		
"	5			
För långvarig trogen tjänst	5			
För bedömliga gärningar	8			
"	5	1		
För nit och redlighet i rikets tjänst	6	473		
För omsorgsfull renvård	5			
För förtjänster om utrikes-förvaltningen	6			
		50		
SUMMA	481	50		

Egna utgåvor

Präglade i myntpress	438	679	686
Präglade i medaljpress	7	10	125
SUMMA	438	689	811

Övriga medaljer

Beställningsmedaljer mm	SUMMA	711	3 327	1 964
SUMMA TOTALT		1 630	4 066	2 775

Metallåtgång (kg)

Guld	22,2406
Silver	106,5392
Brons	96,3903

Försäljningsvärde (inkl mervärdesskatt) kronor 4 149 210:08

Förteckning över nya medaljer som präglats 1985

Stampbeställare	prägl	Diam	Konstnär
Norrbot- tens armé- flygbatal- jon	Norrbottnens arméflygbataljon För värdefulla insatser i arméflygets tjänst	27,5 mm	Léo Holm- gren
Kungl Myntkabi- nettet	Bror Emil Hildebrand 1806–1884 Memoriam Saecularem Celebrantes Anno MCMLXXXIV Lectiones in memoriam Indagatoris Scriptoris Sagacissimi Operum Numismaticorum Primum Instituerunt Regium Numophylacium Holmiense & Legata Numismatica G Ekström & S Svensson	45 mm	Ernst Nor- din
Kungl Myntkabi- nettet	Fidem XX Kongress 1985 Stockholm	60 mm	Berndt Helleberg
Lions Club Arboga	För Sveriges Lag och Frihet Arboga 1435 Sveriges Riksdag åt minnet av femhund- rafemtio år ägnade vården av rike och folk 1985	45 mm	Erik Lind- berg Bo Thorén Ny text frånsida
Svenska Numisma- tiska Före- ningen	Torgny Lindgren 1905–1984 Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte	31 mm	Léo Holm- gren
Wenner-Grens Institut Stock- holms Universi- tet	Runnström Lecture University of Stockholm	60 mm	Bo Thorén
Myntver- ket	Carl XIV Johan Mynttyper präglade under Carl XIV Jo- hans regeringstid	18 mm 32 mm 32 mm	Léo Holm- gren

Av ovan beskrivna medaljer har BE Hildebrand, FIDEM och Torgny Lindgren-medaljerna publicerats i MYNTKONTAKT/SNT 1985 (resp 63, 78 och 155).

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08/11 08 07

Ändring i lagen om rikets mynt

Lag om ändring i lagen om rikets mynt utfärdades den 27 februari 1986 (SFS 1986:90).

Enligt riksdagens beslut (Prop 1985/86:4, FiU 1, rskr 55.) föreskrivs i fråga om lagen (1970:1028) om rikets mynt dels att i 1§ ordet "regeringen" skall bytas ut mot "riksbanken", dels att 4§ skall ha följande lydelse (senaste lydelse 1975:170): "4§ Mynt som avses i 3§ första meningen skall tillverkas på det sätt som anges i bilaga.

Föreskrifter om tillverkning av minnes- och jubileumsmünt meddelas genom lag.

Vid uppvägning av det antal mynt som närmast motsvarar ett kilo- gram, får myntens genomsnittliga vikt avvika med högst 2% från den vikt som mynten skall ha enligt tabell i bilagan."

I lagen skall även införas en bilaga av följande lydelse:

Myntens sammansättning, vikt och storlek

Valör	Metallinnehåll	Vikt (g)	Diameter (mm)
fem kronor	pläterat material i tre skikt, det mel-	9,50	28,5

Motion om nya medaljer

Den 6 december 1974 upphörde utdelandet av utmärkelser inom Kungl Maj:ts Orden och inom de svenska riddarordnarna till svenska medborgare. I motion till riksdagen 1985/1986 har hemställts

"att riksdagen begär att regeringen skall medverka till att ordens- kapitlets planer på en särskild Nordstjärnemedalj förverkli- gas."

"att riksdagen hos regeringen be- går förslag om instiftande av en medalj för särskilda krigs- mannaförtjänster."

Dessutom har i motion hemställts "att riksdagen hos regeringen be- går förslag om instiftande av en särskild minnesmedalj för bered- skapstjänstgöring åren 1939– 1945", och "...en medalj för svensk militär personal i annat ut- landsuppdrag än FN-tjänst m fl."

Bele

Brita Malmer hedrad

The Royal Numismatic Society, London, har tilldelat professor Brita Malmer sällskapets medalj, en mycket förnämlig utmärkelse för framstående vetenskapliga insatser. Tidigare nordiska numis- matiker som erhållit denna är Lud- wig Müller (1891), Georg Galster (1946), Willy Schwabacher (1963) samt Otto Mørkholm (1982).

Det Norske Videnskaps-Aka- demi har valt Brita Malmer till medlem. Inträde ägde rum den 5 maj. – SNT gratulerar till utmär- kelserna!

	lersta av nickel och de yttre skikten av en legering av 75% koppar och 25% nickel, vardera yttskiktets vikt utgör 46,5% av myntets vikt		
en krona	legering av 75% koppar och 25% nickel	7,00	25,0
femtio öre	legering av 75% koppar och 25% nickel	4,50	22,0
tio öre	legering av 75% koppar och 25% nickel	1,44	15,0

Myntens prägel

Femkronorsmynt. På framsidan Konung Carl XVI Gustafs krönte namnchiffer och som omskrift, omgivande namnchiffrets övre del, "SVERIGE" och präglingsåret. På framsidan siffran "5" med en rosett på vardera sidan och som omskrift nedtill "KRONOR". Upp till vänster ett "E", som anger myntningsorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen slät.

Enkronasmynt. På framsidan Konung Carl XVI Gustafs bild, profil, vänster sida, omgiven av orden "CARL XVI GUSTAF. SVERIGE". Under bilden präglingsåret. På framsidan lilla riksvapnet under kunglig krona och som omskrift Konungens valspråk "FÖR SVERIGE I TIDEN". Nedtill "I KR" omgivet av till vänster ett "E", som anger myntningsorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen räfflad.

Femtioöresmynt. På framsidan Konung Carl XVI Gustafs krönte namnchiffer omgivet av på vänster sida präglingsårets två första siffror, på höger sida präglingsårets två sista siffror. På framsidan i mitten talet "50" och som omskrift upptill "SVERIGE" samt nedtill "ÖRE", omgivet av till vänster ett "E", som anger myntningsorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen slät.

Tioöresmynt. Samma prägel som på femtioöresmynten men i förminskad skala samt med talet "10". Randen slät.

Lagen träder i kraft den 1 juli 1986, då förordningen (1971:105) om metallinnehåll och storlek beträffande rikets mynt och förordningen (1984:334) om prägel på rikets mynt skall upphöra att gälla.

Nyheten i lagens nya utformning är att i stället för myntdirektörens skall riksbankschefens monogram finnas på mynten efter den 1 juli.

T.S.

Guldmynt i Grekland under modern tid

I Grekland började man i samband med frihetskriget på 1820-talet spara på guldmynt. Turkiska, spanska och österrikiska guldmynt accepterades som officiella betalningsmedel ända fram till utgivandet av drachman 1832. Denna tro till guldmyntet varade in på 1950-talet. Den grekiske bonden hade ofta sina besparingar i guld för att t ex värdesäkra dotterns hemgift.

Då Grekland ockuperades under andra världskriget fanns det stora kvantiteter guldmynt inom landet. Kriget gjorde att människor mer än någonsin sparade på guldmynt som ju var det enda man kunde lita på. Under krigsåren i Grekland, 1941–1944, infördes flera miljoner guldmynt av både turkar och britter för att betala respektive spionorganisationer. I oktober 1944, dvs den tyska ockupationens sista dagar i landet, motsvarade en guldsovereign

130 000 miljoner drachmer.

Många greker levde på att köpa och sälja guldmynt samt på att låna ut pengar. I södra Grekland var brittiska sovereigns mest gångbara medan man i norra Grekland föredrog Napoleon III:s 100- och 20-francs. Grekernas traditionella kvinnosyn speglas i deras motstånd mot att äga mynt med drottning Victorias porträtt. Enligt en allmän accepterad affärsregel kunde man endast ta med ett "kvinno-mynt" bland fem. Övriga måste vara mynt med Edwards eller Georgs porträtt. Under 1800-talet var guldmynt med Napoleon III:s profil mer värda än dylika med Napoleon I:s. Enda orsaken var att den förstnämnde har skägg. De franska 20-francsmynten med tuppen på framsidan kunde även de ha olika värde beroende på tuppens storlek på myntet. En stor tupp var mer värd än en liten. Läget har naturligtvis förändrats idag. Men

Djingsis Khans ätt utdöd

Den stora mongoliske världserövraren, som egentligen hette Temudjin, var född ca 1162. Hans far var en mongolhövding som avled redan 1175. Temudjin lyckades i rad fälttåg underslä sig alla stamfränder och antog 1206 det namn under vilket blivit så känd (Djingsis = mäktig). Efter att ha erövrat det nordkinesiska riket 1211–18 (till en kostnad av 18 miljoner människor) drog han mot Khwarezm – städer som Samarkand, Bokhara, Herat jämnades med marken, hela distrikt förvandlades till ödemark. Han dog 1227 under ett fälttåg mot de upproriska tanguterna och kineserna. Hans ättlingar fortsatte erövringarna och som bekant härskade en tid en mongolisk dynasti i Kina och själva Europa hotades.

Dirham utan ort och år, slagen 1206–27 för mongolhärskaren Djingsis Khan. Silver, dubbel skala. Kungl Myntkabinetet. Foto: Fritz Engström.

Kungl Myntkabinetet inköpte för några år sedan ett mynt utgivet av Djingsis Khan, som avbildas här. Anledningen att vi erinrar om den grymme men snillrike tyrannen är att hans ätt utslocknade 1984. Då avled hans ättling i 32:a led, Qqirhyakt, i Inre Mongoliet (Kina) i en ålder av 84 år. Han hade tidigt satsat på kommunistpartiet och var bl a vice ordförande i delstaten Inre Mongoliets folkförsamling.

LLt

trots att Grekland liksom omvärlden fått en mer sofistikerad ekonomi lär det fortfarande finnas stora mängder guldmynt inom landets gränser.

Ian Wiséhn

UR STYRELSENS ÅRSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1985

Styrelsen har under 1985 haft följande sammansättning:

Ordf G Bergenstråhle, v ordf F Olrog, sekr T Sundquist, kassaförv U Nordlind.

Övriga: Y Almer, M Greijer, L Walén; suppleanter: A Frösell, K Jansson, R Rodeham, Jan Wiséhn.

Styrelsen har under året hållit 5 protokollförda sammanträden.

Utöver i styrelsen har arbete pågått i olika kommittéer.

Beträffande verksamheten under året hänvisas till vad som publicerats i MYNTKONTAKT/SNT och i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*.

Sven Svenssons stiftelse för numismatik:

Föreningens ordinarie representanter i stiftelsen har varit G Bergenstråhle, N-U Fornander och T Sundquist, suppleanter har varit K Jansson, U Nordlind och F Olrog. Kontrollant för samlingarna har varit G Bergenstråhle.

Gunnar Ekströms stiftelse för numismatik:

Föreningen har representerats av U Nordlind (ordinarie) och B Tarras-Wahlberg (suppleant);

Medlemmar

Den 31 december 1985 uppgick föreningens medlemsantal till 982 juridiska och enskilda medlemmar.

Föreningens ekonomi framgår av vinst- och förlusträkningen.

Medlem som önskar en fullständig årsberättelse kan vända sig till kansliet.

Önskar brevväxla

Mitt intresse är alla aspekter på "skeppsmünt" – mynt, polletter i metall, papper osv., sedlar, publikationer och kataloger. Jag vänder mig till alla som samlar dylika.

Dylika "betalningsmedel" har cirkulerat på fartyg hörande till: Holland-America Line, Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart Mij., Rotterdamsche Lloyd, Norddeutsche Lloyd, Somerfine Lines Haifa, Svenska Amerika Linjen, Ostasiatisch Schiffahrt Gesellschaft (Kina).

Skriv till mig på engelska eller holländska om Du har sådana föremål och ange Ditt pris eller villkor för byte.

Med tack i förväg!

D. J. Regtien

Diamantweg 59
NL-3817 GH Amersfoort
Nederländerna

BALANSRÄKNING FÖR SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

	31.12.1984	31.12.1985
Tillgångar		
Kontanter	683:75	1 208:75
Postgiro	28 973:86	76 455:93
Banktillgodohavanden	376 983:09	428 276:14
Obligationer	474 042:-	463 042:-
Inventarier	1:-	1:-
Föreningens medaljsamling	1:-	1:-
Föreningens bibliotek	1:-	1:-
Lager: samlarmynt	12 178:72	24 228:32
samlarmedaljer	8 540:-	8 540:-
samlarjetonger	1 000:-	1 000:-
boklager	1 000:-	1 000:-
medlemsnålar	25:-	-:-
Fordringar	-:-	2 780:70
Inkomstrest	14 661:-	15 000:-
Summa	918 090:42	1 021 534:84

Skulder och eget kapital

Donationsfonder och andra fonder		
C W Burmesters medaljfond	90 460:-	87 381:15
C W Burmesters förlagsfond	146 754:-	134 555:-
N L Rasmussons stipendiefond	33 654:30	35 990:30
Ständiga medlemmars fond	45 000:-	45 000:-
<i>För särskilda ändamål reserverade medel</i>		
Bidrag till utgivning av Numismatiska Meddelanden XXXII:2	-:-	15 795:-
Förlagsfond för utgivning av skrifter	100 000:-	91 124:75
Belöningsmedaljers fond	9 391:-	9 391:-
Landsortsfonden	660:-	-:-
Övriga skulder		
Källskatt	11 188:-	8 580:-
Diverse skulder	164:-	-:-
Dokumentation av S Svenssons samlingar	19 321:60	3 352:50
Balanserade medel		
Förskottsbetalda medlemsavgifter	370:-	23 930:-
Prenumerationsavgifter på Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad	40:-	2 445:-
Förskottsbetalningar på samlarmynt	-:-	4 020:-
Föreningens eget kapital	461 087:52	559 970:14
Summa	918 090:42	1 021 534:84

VINST- OCH FÖRLUSTRÄKNING FÖR SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 1.1-31.12.1985.

	Inkomster	
Medlemsavgifter		
Inträdesavgifter	1 860:-	
Medlemsavgifter	110 655:-	112 515:-
Intäkter av kapital		
Räntor å bankräkningar och obligationer	76 586:29	
Nettovinst vid inlösen av obligationer	1 870:-	
Nedskrivning av obligationernas värde	-	76 586:29
Försäljningsresultat		
Samlarmynt	7 782:51	
Auktioner	29 992:-	
Litteratur	5 649:43	
Medlemsnålar	135:-	43 558:94
Diverse inkomster		11 094:15
Summa inkomster		243 754:38
		Kostnader
Personalkostnader		
Löner och sociala avgifter		49 318:-
Övriga kanslikostnader		
Lokalkostnader	14 361:70	
Kontorsomkostnader	21 249:84	
Inventarier	5 270:-	40 881:54

Föreningsverksamhet			
Avgift till Nordisk Numismatisk Union		814:66	
Avgift till internationella numismatiska kommissionen m fl föreningar		695:60	
Årsmöte, klubbafnär, representation, gåvor		7 222:95	
Unionsmötet 1985		5 341:--	
Bibliotek (inbindningar, inköp)		718:22	
Kompletteringsköp till föreningens egen medaljsamling		2 500:--	17 292:43
Tidskrifter			
Myntkontakt/SNT	52 958:61		
Bidrag från Sven Svenssons stiftelse för numismatik	25 000:--	27 958:61	
Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad		827:78	
Småskrifter		2 254:55	31 040:94
Försäljningsresultat			
Förlust på jetonger			3 338:85
Bidrag			
FIDEM 1985		3 000:--	
	Summa utgifter	144 871:76	
Överskott att tillföras kapital		98 882:62	
	Summa	243 754:38	
Börsvärde på obligationerna 31.12.1985		494 750:--	

Heraldikutställning i Göteborg

Västra Sveriges heraldiska sällskap inledde sitt 25-årsjubileum den 7 december 1985 med invigning av en heraldisk utställning i Göteborgs stadsbibliotek vid Götaplatsen (runt ljusgården en trappa upp). Den kommer att pågå över sommaren, troligtvis till årsskiftet. Under 1986 planeras en föredragsserie med minst fem föredrag, belysande olika aspekter på heraldiken. Den inleddes den 27 jan. av SNF-medlemmen, intendenten hos armémuseum med statens trofésamling och amanuensen vid Kungl. Maj:ts Ordens kansli *Per Nordenvall* med "Svenska fält-, kommando- och befälstecken", varvid han tillsammans med en annan SNF-medlem, ingenjören *Lars-Ingvar Jönson*, ständig medlem och tidigare revisor i VSHS, hedrades med Riksförbundet för hembygdsvårds hedersnål. Den 17 mars höll arkitekten *SAR tekn. lic. Pierre Y. der Hagopian* föredrag om "S:t Lazarus-orden - privat- eller medeltidsorden?". Andra föredrag avses bli ägnade åt symboler och medeltidssigill, medan greve *Erik Spens* avslutar till hösten med de två första svenska strumpebandsriddarna. Sällskapets initiativtagare och ordförande är skriftställaren *Leif Pålsson*, Göteborg. Till hedersledamöter utsågs vid årsmötet kaptenen

Yngve Fraenkel, Göteborg, och kammarherren *Erik T:son Ugglä*, Vänersborg, den sistnämnde "främst med hänsyn till hans personhistoriska arbeten inom de heraldiska och ordenshistoriska ämnena"; under sin tid som härold vid Kungl. Maj:ts Orden redigerade *Ugglä Ordenskalendern* och han har även skrivit en biografi över sin 1700-talsföregångare som kammarherre och heraldiker *Carl Hildebrandsson Ugglä*.

L. P-n

T G Appelgren

var, som de flesta vet, en mycket framstående numismatiker och mynthandlare (han levde 1872-1950), under lång tid verksam inom Svenska Numismatiska Föreningen och anställd 1925-33 vid Kungl Myntkabinettet, där han utgav sin oumbärliga *Gustav Vasas mynt*. Bakom sig hade han då redan 2 katalogband över den Antellska myntsamlingen i Helsingfors samt ett otal kataloger och artiklar.

Han gjorde också den första (otryckta) katalogen över *Sven Svenssons samling*.

Appelgren var en temperamentsfull person och blev inblandad i flera numismatiska dispyter; den mest bekanta torde vara den kring brakteatstampen från Lödöse.

Medaljens porträtt är modelle-

rat av *Ernst Nordin* och som från-sida användes som tidigare den av *Erik Lindberg* graverade (se *Smärre skrifter* nr 2). Prägling sker vid Myntverket i Eskilstuna. Medaljen kostar 2.500 kr i 18 karat guld (20 g) och 110 kr i silver (999/1000, 15 g). Som tidigare mäter den 31 mm.

Medaljen kan beställas t o m oktober 1986 hos Svenska Numismatiska Föreningen, Östermalmsgatan 81, 11450 Stockholm.

Den försäljes även vid årsmötet i Vetlanda (se s 111) den 24-25 maj. Någon bild kan vi för närvarande ej återge, utan den kommer i nästa nummer av SNT.

UN

GYNNA SNT:S ANNONSÖRER

Strid motionsflod

Under den allmänna motionstiden i januari 1986 väcktes följande motioner av numismatiskt intresse: 1985/86:K811 av *Göthe Knutson* (m)

En särskild Nordstjärnemedalj 1985/86:Fö314 av *Birger Hagård* (m)

Minnesmedalj för beredskaps-tjänstgöring åren 1939-1945 1985/86:Fö315 av *Gullan Lindblad* (m)

Medalj till svensk personal i viss internationell verksamhet

1985/86:Fö321 av *Siri Häggmark* (m)

Medalj för särskilda krigsmanna-förtjänster 1985/86:A805 av *Elisabeth Fleetwood* (m)

Medaljen för nit och redlighet i rikets tjänst.

Observera att fr o m 1986 tilllämpas ett nytt beteckningssystem för motioner. De numereras således icke såsom tidigare fortlöpande, utan registreras ämnesvis, dvs i 16 serier - en för varje utskott - och i vissa fall även i under-serier, anslutande till olika delområden av utskottets verksamhet. Jfr s 130.

L. P-n

RECENSIONER

Brita Malmer: Der "Münzumlaf" Gotlands in der Wikingerzeit und die Verbindungen zum Ostbaltischen Gebiet. *Acta Universitatis Stockholmiensis - Studia Baltica Stockholmiensis*, 1, 1985: Die Verbindungen zwischen Skandinavien und Ostbaltikum aufgrund der archäologischen Quellenmaterialien. Stockholm 1985, s 111-122.

På grundval av ett föredrag färdigställdes förf manus till denna artikel 1982 men den utkom först i slutet av förra året. Den riktar sig till icke-numismatiker och inleds därför med en översikt av CNS-arbetet, dvs publiceringen av det vikingatida myntmaterialet och de principer som tillämpas. Hon går också in på frågan om mynten verkligen har cirkulerat på Gotland, något som anses vara osannolikt (för en debatt om detta problem hänvisas till artiklar av B Malmer och K Jansson i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1982, s 62-72), samt berör kortfattat frågor som stampidentitet, permärken och delning. Till sist följer ett forskningsprogram beträffande förbindelserna mellan Gotland och Estland under vikingatiden.

Fritze Lindahl och Jørgen Steen Jensen: Skattefundet fra Slagelse 1883. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1983, Khvn 1985, s 123-182, rikt ill. (även färgplansch)

Detta märkliga fynd består av ett antal smycken av hög kvalitet, fyra silverbarrer, 186 guldmynt och 269 silvermynt. Det är det största guldfyndet från dansk medeltid och har länge varit ett viktigt inslag i Nationalmuseets och Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings utställningar, men märkligt nog aldrig ordentligt och utförligt publicerat, vilket författarna nu till 100-årsjubileet råder bot på.

Tiden för nedläggningen är någon gång efter 1372. Fyra år efter detta datum, dvs 1376, hölls det stora "danehof" i Slagelse, vid vilket Håkans och Margareta lilla son Olav valdes och hyllades till dansk kung efter sin 1373 avlidne morfar. Valdemar atterdag. Förf:na tänker sig möjligheten att skatten kan utgöra en pantlånares förmögenhet, som denne av någon anledning aldrig fått med sig. Vid de stora festligheterna fanns det nog många räkningar att betala och hur svårt skuldtvångda to m kungliga personer vid denna tid kunde vara ges det åtskilliga exempel på.

Som fallet varit vid alla myntkabi-

nett i äldre tider är endast en del av mynten bevarade - resten har bytts bort eller smälts ner, varigenom nya förvärv kunnat göras. Av de 186 guldmynten var huvuddelen floriner (guldgylle) från Lübeck, 37 var franska écu från Filip VI (1337-49), tre var ungerska floriner från Ludvig I (1342-53) och två, de yngsta, guldgylle slagna för en burgraf av Nürnberg, Fredrik V av Hohenzollern (efter 1372). Silvermynten bestod av franska gros tournois alltifrån Ludvig den helige (efter 1266) to m Filip V (död 1322), efterlikningar av dessa samt grossi från Lothringen, Brabant, Flandern, Tyska riket (Karl IV), Berg och Jülich, den sistnämnda yngst (1360-talet); härtill engelska groats och en halfgroat från Edward III, dito sterlingar från Edward I-II (sterlingar från Skottland och Irland är ej längre möjliga att identifiera) och från Luxemburg, Johan den blinde, och Serain, Valeran II av Ligny-en-Barois; till sist hade en witten från Lübeck (efter 1365) också kommit med. Alla bevarade och identifierade mynt är bestämda enligt den moderaste litteraturen. Vikt- och röntgenanalyser har också företagits, varigenom vissa av de franska turnoserna kunnat påvisas vara efterpräglings.

LLI

Nationalmuseets Arbejdsmark 1985, Nationalmuseet, København 1985. 221 s rikt ill i svartvitt och färg. ISBN 87-480-0562-2. Inbunden.

Denna utmärka publikation, utgiven sedan 1928 och till vilken vi saknar motsvarighet, har åter utkommit med ett antal intressanta uppsatser från det danska Nationalmuseets verksamhetsfält, alltså även numismatiken, eftersom Den kgl Mønt- og Medaillesamling hör hemma i denna institution. På s 102-108 berättar Kirsten Bendixen om *Fra bronzestøbernes verkstad* och då särskilt om gjutning av medaljer, rikt och instruktivt illustrerad. Anne Kromann Balling och Peter Vang Petersen har på s 194-206 behandlat *Romerske mønter, skattefund og jernaldershuse - fra et rigdomscenter på Sydlyn*. I Gudme socken hade man alltsedan 1885 påträffat guldsoldi, fram till 1951 inalles sju. Så kom den populära skattjakten med metalldetektor, och nu ökade fynden med flera solidi, ett antal denarer samt 10 siliquae (senromerska silvermynt) från Constantius II (337-361), de sistnämnda sällan påträffade i Norden.

Författarna går in på problemen kring myntimporten och jämför dessa

fynd med andra i trakten, främst den stora Broholm-skatten med huvudsakligen guldsmycken - den väger över fyra kg - och som påträffades 1833. Till sist redovisas resultatet av utgrävningar av järnåldershus i Gudme samt lösfynd vid plöjning. Måhända har bygden varit särskilt helig, vigd till gudarna, något som ligger i själva namnet.

LLI

Guldsakten från regalskeppet Kronan. Kungl Myntkabinetet 1986. ISBN 91-7192-656-9. Pris 35 kr.

Turen har nu - efter smålänningarna - kommit till stockholmarna att få se den guldsakten, som hittats i det utanför Öland funna svenska regalskeppet Kronan. För ändamålet har KMK publicerat en "läcker" utställningskatalog. Ögat får verkligen sitt! Från inte mindre än 8 sidor i färg (!) presenteras de olika mynttyperna. Samlarjävulen i oss får verkligen sitt lystmäte (tack, Sven Svenssons stiftelse för numismatik, för den gåvan!). Men texten är också föredömligt upplagd. Vi får läsa om regalskeppet, om det maktpolitiska skeendet på 1660- och 1670-talen för Sverige, om sjunkna skepp med mynt, om guldmynskatter i Sverige, om mynt och mynträkning mm. Katalogen avslutas med en detaljerad förteckning över guldmynsten.

En honnör för alla som medverkat!

NUF

Döry - Kubinsky: Die Eisenbahn auf der Medaille in Mitteleuropa von den Anfängen bis 1945. Busso Peuss, Frankfurt am Main, 1985.

Boken är en ikonografisk studie över hur medaljkonsten återspeglar järnvägsnätets utbyggnad inom det tyskspråkiga Europa, alltså Tyskland, Österrike-Ungern och Schweiz med tillägg av olika alpbaner. Det är inte en fullständig katalogisering av medaljmaterialet, som åsyftas av författarparet, men det är ändå ett mycket intressant arbete för var och en som fångslats av tex de frustande ångloken (inte mindre än 60 (!) medaljer eller jetonger med lok avbildas). Även vagnar, tunnlrar, stationsbyggnader, broar får sitt. Sammanlagt 265 medaljer, jetonger och uniformsknappar avbildas och beskrives.

Norden kommer med på ett hörn - genom det dåförtiden Danmark tillhöriga Schleswig-Holstein. En medalj - med lokomotiv - finns präglad för öppnandet 1844 av König-Christian-VIII-Ostsee-Bahn mellan Altona och Kiel.

Ännu ett samlarområde lagt under numismatikerns lupp!

NUF

Numismatisk rapport, nr 2/1985. Dansk Numismatisk Forening. ISSN 0105-8126. Dkr 75:.-.

Danska numismatiska kretsar gick i festrus under år 1985 – DNF firade sitt 100-årsjubileum. Ovannämnda tidsskrift är en jubileumsskrift som redogör för de olika begivenheterna kring jubileet. Till dessa hörde ett symposium. Från detta återger tidskriften de flesta inläggen, av stort intresse eller vad sågs:

Jan Zahle: Græske møntportrætter, P. Høeg Albrethsen: Romerske portrætmønter, Inger Hammarberg – Gert Rispling: Graffiter: runor och tecken på kufiska mynt funna i Sverige, Kirsten Bendixen: Danske middelaldermønter med kristne motiver, Keld Grinder-Hansen: Mønter og overtro, Jerry Meyer: Forsøg på en indelning af privatmønter fra Danmark, Anne Kromann: De store nye fund af romerske mønter. Fra Smørengård, Gudme og Illerup, Finn Grandt-Nielsen: "Matadorpenge". Lokale småpengesedler fra Napoleonskrigenes tid, Peter Flensborg: Europeiske møntunioner i midten af 1800-tallet.

Det är en fin parad av bidrag; redaktionen tackas särskilt för det utmärkta bildmaterialet, som ger tidskriftsnumret ett extra och bestående värde.

NUF

"Historia i fickformat"

är en bokserie, som statens historiska museum startade år 1979. I den utgavs 1983 "Gutar och vikingar" (ISBN 91-7192-560-0). Det är en bok, som jag varmt kan rekommendera Dig att läsa, därför att den ger Dig en tvärvetenskapligt väl beskriven bakgrund till skattfynden på Gotland.

Texten är uppdelad på rubrikgrupper: "Gårdarna", "Borgarna", "Hamnarna och skeppen", "Dräkten och smyckena", "Ön och omvärlden" samt "Den kristna kulturen när ön". Under varje rubrik finns 3–8 bidrag av forskare, som behandlar rubrikgruppen ur olika synvinklar. Två av bidragen kommer från numismatiker – Brita Malmer med "Hur gutarna använde silvret" och Majvor Östergren med "Silverskatternas fyndplatser – farmännens gårdar". Skattfynden skymtar dock här och där i andra bidrag.

Boken avslutas med en detaljerad redogörelse för källskrifterna till Gotlands historia från denna tid (ca 800–1100). Den finns att köpa på flera museer och i bokhandeln.

NUF

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

Jørgen Steen Jensen: Møntsamlere og Forskere. Dansk Numismatisk Forening 1885–1985. ISBN 87-88383-01-9.

Vårt danska grannlands numismatiker celebrerade förra året 100-årsjubileum i föreningsform på flera olika sätt – bland annat genom utgivandet av ovannämnda festskrift. Det är verkligen "fest" över skriften genom det "smukke" bildgalleri som presenteras – av personer, medaljer och boksidor.

Inledningsvis berättar Steen Jensen om myntsamlandet i Danmark från 1600-talet och framåt. Vi får sedan följa födslovåndorna med tidvis två numismatiska föreningar fram till dagens mycket aktiva förening. Skriften ger en fin exposé över den samling framstående forskare och samlare som tillhört föreningen, men även över ledarskapets ljusa och mörka sidor.

Såväl förening som författare har all ära av att på detta sätt ha dragit fram i ljuset vad som skapats och fortfarande kan skapas av enskilda i "fælles" samverkan. Ett efterföljansvärt exempel!

NUF

**Köper
Säljer
Värderar**

**KRONANS
MYNT
OCH
FRIMÄRKEN**

ANTIKHALLARNA
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg

Tel 031-135581

MYNT NYTT

England och Royal Mint

1986 blir ett viktigt år för Royal Mint eftersom man går in i det 11:e århundradet under vilket man präglat mynt. Under denna långa tid har många intressanta präglingar gjorts.

1986 kommer ett nytt mynt: 2 pund 1986, som kommer att finnas i två silverversioner:

- Ocirkulerat (UNC) vikt 15,98 gr; diam 28,40 mm; upplaga 125.000 st. och
- Spiegelglans (Proof) vikt 15,98 gr; diam 28,40 mm, upplaga 75.000 st.

2-pundsmyntet ges också ut i oädel metall dels i årssetet, dels som enskilt mynt i s k "Blister-pack" – flerfärgs beskrivande (historik, bilder). Det är första gången i England som ett 2-pundsmynt präglas i annan metall än guld. Det är också första sportmyntet någonsin i England. Myntet är försett med randskriften "XIII Commonwealth Games Scotland 1986". Forts. s 136.

Ordförandebyte i Oslo

Vid Norsk Numismatisk Forenings generalforsamling den 29. januar i år avgick Per Lundgren, som under mer än 40 år varit NNF:s ordförande. Till ny ordförande valdes Jan H. Nordbø, som är mag. art. och andremän på Universitetets Myntkabinett i Oslo.

Vi tackar Per Lundgren från denna sidan Kölen för ett mycket gott samarbete under många år – inte minst inom Nordisk Numismatisk Union – och önskar den nye ordföranden välkommen till vår krets.

G. Bergenstråhle

Guldmynt från Japan

Japan kommer i år att präglade 10 miljoner nya stora guldmynt, uppger Affärsvärlden. Mynten utges med anledning av 60-årsminnet av kejsar Hirohitos trontrilträde. Senast Japan utgav guldmynt var för 57 år sedan. Myntets storlek blir ca 30 mm i diameter och kommer att innehålla omkring 20 gram rent guld. Anledningen att myntet blir så stort uppges bero på att man måste få plats med alla nollorna. Det präglade myntets värde blir nämligen 100 000 yen eller omkring 3700 svenska kronor. Den som inte kan lägga ut så mycket pengar på ett sådant mynt kommer det omtänksamma japanska finansministeriet även att erbjuda två billigare minnesmynt, ett i silver på 10 000 yen för ca 370 kronor och ett i valören 500 yen i nickel.

Med detta stora guldmynt i 24 karats guld visar japanerna vem som är rikast i världen och påpekar att de som Sovjet och USA lät präglade till olympiaderna i Moskva respektive Los Angeles, bara innehöll 22 karat, liksom de numera med importförbud belagda sydafrikanska Krugerrand. Det skulle vara intressant att få veta varifrån guldet kommer till detta märkliga mynt...

T.S.

**GYNNA
SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFTS
ANNONSÖRER**

Den Kongelige Mynt 1984

I Den Kongelige Mynts årsberättelse för 1984 kan vi bl.a. utläsa:
att Den Kongelige Mynt ingår som en avdelning i Norges Bank
att 1984 präglades 140 000 000 mynt
att cirka 75% av präglingskapaciteten 1984 gick åt att producera 10 öresmynt
att sedan 1981 cirka 100 000 myntset iordningställdes per år
att 1984 utgavs 15 nya medaljer
att mynttillverkningen 1975–1984 varit (i 1 000-tal)
(tabell 1)
att tillverkningsciffrorna med årtal 1972–1984 uppgick till:
(tabell 5)
att stamparnas livslängd, som 1977–1983 varit cirka 370 000–420 000 slag 1984 ökade till cirka 520 000 slag.
(tabell 12)

Bele

Tabell 1

PRODUKSJON AV MYNT — I TUSEN STK.

Termin	10 kr	5 kr	1 kr	50 ø	25 ø	10 ø	5 ø	SUM	Tonn
1975		5214	26277	10112	15751	21834	32922	112107	461,8
1976		9142	35936	15032	24110	41712	24255	150190	622,0
1977		4443	24797	18349	20769	40238	29645	138247	511,9
1978 ¹⁾		8843	24325	16208	11258	39614	13838	114086	477,1
1979		6818	16076	9575	16667	27354	25256	101746	393,7
1980 ²⁾		1578	5918	15037	13336	42670	27515	106055	310,3
1981		1091	16062	3388	19086	42061	24515	106206	324,2
1982 ³⁾		1737	29094	11154	16857	41082	16843	116754	428,0
1983	4032	5050	33922	15758	20 ⁴⁾	46527	5072 ⁴⁾	110383	492,6
1984	26169	1267	3488	8619	—	100066	—	139608	466,7

- ¹⁾ 1978 I tillegg 800 000 stk 50 kr jubileumsmynt i sølv.
²⁾ 1980 I tillegg 298 399 stk 200 kr minnemynt i sølv.
³⁾ 1982 I tillegg 800 000 stk 100 kr jubileumsmynt i sølv.
⁴⁾ 1983 produsert med årstallet 1982

Tabell 5

ANTALL MYNTER PREGET MED VEDKOMMENDE ÅRSTALL

	10 kroner	5 kroner	1 kroner	50 ører	25 ører	10 ører	5 ører 27 mm	5 ører 19 mm	2 ører	1 ører
1972	2280704	13179394	4452784	7928584	24834484	19001784			15897984	21102984
1973	2778055	9140175	3317175	8516175	22300925	9584175			52886175	Preging opphørt
1974	1983423	16537223	8494223	8048223	30995223	Preging opphørt			37150223	
1975	5361082 ¹⁾	26043996	10123496	15594696	21845496				32478744	
1976	9055574	35926574	15177324	24721074	42403074				24232824	
1977	4629600	26263500	19411750	20150000	43304000				29646000	
1978	8842768 ¹⁾	23360000	15305000	11259000	37395000				13838000	I tillegg kommer 800 000 stk jubileumsmynt i sølv.
1979	6818000	18965000	10152000	16666000	25808000				25385000	
1980	1578400	5918000	14148000 ¹⁾	14465000 ¹⁾	42670000 ¹⁾				27515000 ¹⁾	I tillegg kommer 298 399 stk minnemynt i sølv.
1981	1104800	16308150	3402000	19791000	43083400				24529000	
1982	3919890	29187000	11156650	16862650	40974250				21900650 ²⁾	I tillegg kommer 800 000 stk jubileumsmynt i sølv.
1983	20193060	29322600	34293300	15762300	Preging opphørt				Preging opphørt	
1984	11073500	1233000	3677000	8615000	Preging opphørt				103901000	

- ¹⁾ Fordeling som følger:
ordiner utgave 2946442 stk
minnemynt Utvandringen 1222827 -
minnemynt Kronejubileet 1191813 -
- ²⁾ Fordeling som følger:
ordiner utgave 5853000 stk
minnemynt Hærjubileet 2989768 -
- ³⁾ Av ovenstående 1980-mynt er følgende merket med stjerner etter myntdirektørmerket:
50 ører 7082000 stk
25 ører 6289000 -
10 ører 2862000 -
5 ører 12315000 -
- ⁴⁾ Av 5-ører med årstall 1982 ble 5052000 preget i 1983.

Tallene kan avvike fra verdiene i tabell 1, da foregående års pregestempler ikke alltid skiftes ut pr. 31.12. Tidligere års pregetall er bl.a. angitt i «Norges Mynter og Pengesedler etter 1874» av Bjørn R. Rønning (Universitetsforlaget 1972).

Tabell 12

LEVETID FOR PREGESTEMPLER 1984

	Antall stemplar benyttet	Antall mynt preget gode + vrak	Antall pregeslag pr. stempelpar middelverdi pr. valør 1984	høyeste middelverdi oppnådd tidligere		Maks. antall pregeslag pr. stempel- par
10 kroner — myntsett ordinær prod.	6 134	111 594 26 015 048	37 198 388 284	248 028	1983	786 120
5 kroner — myntsett ordinær prod.	4 10	147 685 1 111 168	73 842 222 232	78 876 604 122	1982 1983	389 100
1 kroner — myntsett ordinær prod.	6 13	169 796 3 556 513	56 598 547 154	76 986 545 234	1983 1983	1 194 493
50 øre — myntsett ordinær prod.	8 30	184 374 8 565 492	46 092 571 032	165 940 450 032	1983 1983	1 032 509
10 øre — myntsett ordinær prod.	2 360	150 000 102 821 118	150 000 571 228	150 000 467 895	1983 1977	2 013 628
DIVERSE						
SUM myntsett ordinær prod.	26 547	763 449 142 069 339	58 726 518 501	92 168 419 658	1983 1983	

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

Mitt i City

PEO Mynt & Frimärken

Med stor sortering av

Mynt • Sedlar
Medaljer
Frimärken • Vykort
Aktiebrev • Tillbehør

Drottningg. 19, Box 16245

103 25 STOCKHOLM

Tel 08-21 12 10

**GYNNA
SNT:S
ANNONSÖRER**

NYHET! NYHET!

Årsetsblad för Myntverkets presentkassett
i hårdplast.

Bladen passar såväl Grossgängstiftspärm
som Lembits och Frimärkshusets ring-
pärm.

Bladen säljes i buntar om 5 st (som rym-
mer 10 kassetter)

Pris: 50 kr inkl. frakt

Grosspärm + 5 blad

Pris: 85 kr inkl. frakt

Beställningar göres lämpligast till
pg 33 69 44-4

Firma Arne E Hedlund

Box 3444, 162 03 VÄLLINGBY

Tel 08/103 81 kvällstid eller dagtid. Lördag och söndag

Återförsäljare sökes

Vikingatida skatt utställd i Lund

Den i april öppnade utställningen på Historiska museet i Lund visar ett märkligt fynd. Det gäller 892 mynt samt smyckesilver, allt från vikingatiden, som hittades undangömda i en chiffonjé i Lundstrakten för några år sedan. Den före ägaren till möbelen var sannolikt också den ursprungliga upphittaren, men eftersom han dog för ca 40 år sedan är det omöjligt att få fram närmare uppgifter om var han påträffat den, även om man naturligtvis kan spekulera.

Skatten måste ursprungligen ha grävts ner kort efter 1018 och har en sammansättning som man kunde vänta sig av ett fynd från Skåne. Vikingatidens brokigt sammansatta myntcirkulation återspeglas väl i fyndet med följande fördelning på olika länder:

Arabiska 11 ex.
Bysantinska 2 ex.
Tyska 434 ex.
Italienska 11 ex.
Böhmiska 5 ex.
Ungerska 2 ex.
Engelska 330 ex.
Irländska 13 ex.
Skandinaviska 72 ex.
Danska 8 ex.
Svenska 4 ex.

De svenska tillhör alla Olof Skötkonungs sigtunamyntning – de bägge huvudtyperna – medan de danska utgörs av Knuts tidiga lundamynt. Skatten kommer i detalj att publiceras i nästa volym av CNS (dvs Kungl Myntkabinettets serie över de vikingatida myntskatterna), men en katalog över utställningen, "Fyndet i chiffonjén", kan beställas från Lunds universitets historiska museum, Kraftstorg 2, 223 50 Lund; den utgörs nr 27 i arkeologiska institutionens rapportserie. Utställningen pågår till 1 juni.

Kenneth Jonsson

**GYNNA
SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFTS
ANNONSÖRER**

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) på Västanfors Industriens matsal kl 19.00.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Datum ej meddelat.

MYNTKLUBBEN GOTEN, Visby. Datum ej meddelat.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Mötesdagar 12/5. Lokal: Traktören, Köpmansgatan 20, kl 19.00. Antiksektionen: Lokal Schackspelets Hus, Haga Kyrkogatan 3, kl 18.30–21.00. Upplysningar: tel 031/1779 70 (Bo Nordell) under dagtid, ej helger eller lörd/sönd.

HALMSTADS MYNTKLUBB. Lokal: Klarasalen, Fredsgatan, i Biblioteket, Halmstad. Möten den 5/5, 2/6 med början 19.00. Övriga upplysningar: N-E Ericsson, tel 035/1296 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal 15/5, 11/9, 13/11, 11/12. Upplysningar: Evert Olofsson 0413/221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar: tel 0485/312 81, 080/115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150/210 45 el 151 00.

KLARÄLVDALENS MYNTSAMLARE har möte den 21/9, 26/10 kl 16 och 23/11 kl 13 på Rådastrand. Auktioner, föredrag osv. Upplysningar: 0563/407 25.

KRISTIANSTADORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norrtullsgatan 9, Kristianstad den 23/5, 13/6. Listor och upplysningar gm Ingvar Nilsson 044/713 28.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING har möte kl 19.15. Lokal: Utbildningshuset Studentlitteratur, Åkergränd 1. Upplysningar: tel 046/12 25 93. Datum ej meddelat.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping, kl 19. Upplysningar: tel 0155/134 29, 671 54, 128 41.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND håller månadsmöte med auktion i lokalen Borgen i Helsingborg. Datum ej meddelat.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på restaurang Terrssa, Rådhusgatan 23, Nässjö den 27/5, 26/8, 30/9, 28/10, 25/11. Upplysningar: tel 0383/158 35 kl 07.00–09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910/ 186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB håller möten i Hemgården, Kungsbacksvägen 11, Gävle, kl 19 den 14/5. Uppl: 026/18 37 64.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING, Skövde, har möten med auktion på restaurang Postiljonen den 11/5, 14/9, 12/10, 9/11, 7/12. Upplysningar tel 0500/808 50 (Thord Lund).

SKILLING BANCO NUMISMATISKA FÖRENING, Linköping. Lokal: Huvudbiblioteket, Lindblomsrummet, Hunnebergsgatan 8, Linköping. Upplysningar: tel 013/13 69 87.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING, Malmö. Ny mötesadress IOGT, Kungsgatan 16 A. Möten 29/5, 26/9, 30/10 och 27/11. Klubblokalen Kungsgatan 38 A, Malmö håller öppet varje tisdag kl 19–21 under september–maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsdagen efter den 15 i varje månad kl 18.30 i Rembostugan, Hedemora. Upplysningar: tel 0226/562 78.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Söderslätt Sparbanks samlingsal, C B Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotteri mm. Upplysningar: tel 0410/345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna kl 19.00 den 15/5, 11/9, 9/10, 13/11. Upplysningar: tel 0755/619 38 eller 313 14.

UPPSALA MYNTKLUBB sammanträder på Skandia, Drottninggatan 1 A. Upplysningar: 018/11 5000.

WESTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten kl 19. Lokal: Tingshusgatan 2, Ludvika.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på IOGT-lokalen, Kullgatan 34, Vetlanda kl 19.15 den 29/8, 26/9, 31/10, 28/11. Föreningens 10 års-jubileum och Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte avhålls 24-25 maj med bl a festmiddag på Vetlanda stadshotell och bussutflykt. Upplysningar: tel 0383/158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag o dyl följs av auktion. Upplysningar: tel: 0345/11295. Lokal: Finnvedens Sparbank (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö. Resa till myntmässan i Helsingborg, 14/5.

VÄSTERÅS MYNTKLUBB har möten på Jakobsbergsgatan 13 A kl 19.00 första onsdag i månaden sept-dec. Närvarolotteri vid varje möte. 7/5 mynt på frimärken. Upplysningar: tel 021/13 94 94 (efter kl 18).

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion Järntorgsgatan 3. Upplysningar: tel 019/13 52 13. 28/5, 24/9, 29/10, 26/11.

AB Tumba bruk

Myntverkets verksamhet skall den 1 juli 1986 övergå till AB Tumba bruk. Beslutet fattades av riksdagen i höstas, och regeringen lägger nu fram en del följdförslag som bl a berör personal och fastighetsförsäljning.

När riksdagen fattade sitt beslut (FiU 1985/86:1 jfr Svensk Numismatisk Tidskrift 1986:1 s 7) övertog man även tillfälligt ansvaret för myntens detaljutformning.

Nu erfordras riksdagens godkännande för försäljningen av myntverksfastigheten Värjan 12 i Eskilstuna. Regeringens tidigare bemyndigande sträckte sig bara till 5 miljoner kronor, men försäljningssumman stannade vid 5,5 miljoner.

Riksdagens godkännande krävs även för att Tumba bruk skall få överta ett tillgodohavande på 5 miljoner kronor från myntverket, samt inventarier, rättigheter och skyldigheter m m.

Tumba bruk har beräknat sitt personalbehov till 24,5 heltidstjänster. Myntverket hade vid ingången till budgetåret 1985/86 ett femtiotal anställda, men redan våren 1985 var tolv personer övertaliga. När all personal sagts upp upphör myntverket som anställningsmyndighet.

Riksbanksfullmäktige har beslutat att mynten, sedan myntutgivningen överförts till riksbanken, skall behandlas på samma

sätt som sedlarna i bankens redovisning. Innebörden är att den utelöpande myntstocken - värd ca 2 miljarder kr - fr o m 1 juli 1986 tas upp på skuldsidan i riksbankens balansräkning. Lagret av färdiga mynt - värt ca 130 miljoner kr - skrivs ner.

Andringen i huvudmannskapet för tillverkning och utgivning av mynt bör genomföras så att statsbudgeten inte påverkas ogynnsamt, anser löneministern (Från Riksdag och Departement årg 11 nr 11).

Riksbanken bör därför bl a kompensera statsverket när inkomsten från myntningen bortfaller. Formerna får regeringen och riksbanken enas om (Prop 1985/86:108).

En viktig inkomstkälla borde den egna medaljutgivningen utgöra under förutsättning att både den tekniska och konstnärliga kvaliteten kan höjas. Det är dock för närvarande obekant om och när medaljutgivningen kommer att återupptas.

T.S.

MÄSSOR

Juli-Augusti

26.7-3.8 Antik 86, Helsingborg

INTERNATIONELL

28.8- Stockholmia -86 (Älv-sjö). Internationell filateli med numismatiskt deltagande.

AUKTIONER

SVENSKA

Maj

21 AB Stockholms Auktionsverk

UTLÄNDSKA

1986

Maj

1 New York, Stack's
2 Frankfurt am Main, Peus
3 Karlsruhe, Dr Claus W. Hild
3 Ludwigshafen, Stadtsparkasse
4 New York, World Art Medals
5-7 München, Hirsch Nachf.
9-10 Zürich, Frank Sternberg
9-10 Berlin, Berliner Münz-Cabinet
13-14 Zürich, Bank Leu
15 Basel, Schweizerischer Bankverein
16 Haag, Rietdijk
21-23 Essen, Karla W. Schenk-Behrens
24 Saarlouis, G.G. Bickelmann Münzhandels GmbH
26-28 Osnabrück, F.R. Künker

Juni

4-6 Mannheim, Kurpfälzische Münzhandlung
12-14 Nürnberg, Kupfer-Bank
18-19 London, Spink
26-27 München, Hirsch Nachf.

September

22-23 Wien, Dorotheum
24-26 München, Hirsch Nachf.

Oktober

8-9 London, Spink
11 Helsingfors, Holmasto, Restaurang Adlon
13-14 Zürich, Bank Leu
15-16 Zürich, Spink
21-23 Köln, Schulten
29-31 Köln, Münz-Zentrum

November

5-7 Frankfurt, Peus
19-20 London, Spink
24-25 München, Lanz
26-28 München, Hirsch Nachf.

December

1-2 Wien, Dorotheum

KÖPER · SÄLJER · AUKTIONERAR

AUKTION 32

ANBUDDSAUKTION MED SISTA BUDDAG 24 MAJ 1986

Vi söker Svenska Guldmynt - Dukater
och andra svenska och utländska kvalitetsmynt

HIRSCH MYNTHANDEL

Stureplan 4, 114 35 Sthlm 08-11 05 56, 21 34 59

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 22 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar - Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlströms Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel 08-14 02 20

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Hirsch Mynthandel
Stureplan 4
114 35 Stockholm, tel 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11
371 35 Karlskrona, tel 0455-813 73

Rune Larsson Mynthandel
Österlånggatan 15, 502 32 Borås
tel 033-11 03 15

Malmö Mynthandel
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel 040-11 65 44

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96, Box 19507
104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel 040-12 99 30

Mynthuset
Biblioteksgatan 5, Box 7049
103 86 Stockholm, tel 08-20 51 81, 20 60 52

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel 08-62 62 61

Norrtälje Mynthandel AB
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrtälje, tel 0176-168 26

Numis Mynt & Frimärkshandel AB
Kaserntorget 6, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 19, Box 16245
103 25 Sthlm, tel 08-21 12 10

Selins Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Stockholm, tel. 08-11 50 81

Specie Mynthandel HB
Storgatan 19
574 00 Vetlanda, tel 0383-153 01

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalsgatan 8, Box 7377
103 91 Sthlm, tel 08-20 81 20

HB Thörnströms Mynt & Sedlar
Apotekaregatan 8 C
582 27 Linköping

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Fågelsångsgatan 5, 252 20 Helsingborg
tel 042-11 01 01, 13 67 42

Wallin & Bakos AB
Kungsgatan 4 B 2½ tr, Box 26058
100 41 Sthlm, tel 08-10 00 57, 10 00 58

Håkan Westerlund Mynthandel AB
Wasagatan 42, 111 42 Stockholm
tel 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23